

PREDMET *Z. I OSTALI protiv UJEDINJENOG
KRALJEVSTVA*
(Predstavka br. 29392/95)

PRESUDA
Strazbur, 10. maja 2001. godine

U predmetu *Z. i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*,
Evropski sud za ljudska prava, zasedajući u Velikom veću u čijem su
sastavu bile sledeće sudije:

g. L. VILDHABER (*WILDHABER*), *predsednik*
gđa E. PALM (*PALM*)
g. C. L. ROZAKIS (*ROZAKIS*)
g. J.-P. COSTA (*KOSTA*)
g. L. FERARI BRAVO (*FERRARI BRAVO*)
g. L. KAFLIŠ (*CAFLISCH*)
g. P. KURIS (*KURIS*)
g. J. KAZADEVAL (*CASADEVALL*)
g. B. ZUPANČIĆ
gđa N. VAJIĆ
g. J. HEDIGAN (*HEDIGAN*)
gđa W. TOMASEN (*THOMASSEN*)
gđa M. CACA-NIKOLOVSKA (*TSATSA-NIKOLOVSKA*)
g. E. LEVIC (*LEVITS*)
g. K. TRAJA (*TRAJA*)
g. A. KOVLER (*KOVLER*)
Lejdi ARDEN (*ARDEN*), *ad hoc sudija*
i P. J. MAHONI (*MAHONEY*), *zamenik sekretara*,

nakon većanja na zatvorenim sednicama, 28. juna i 11. oktobra 2000.
godine i 4. aprila 2001. godine,

izriče sledeću presudu, donetu poslednjeg pomenutog datuma:

POSTUPAK

1. Predmet je Sudu uputila Evropska komisija za ljudska prava (u daljem
tekstu: Komisija) 25. oktobra 1999. godine (čl. 5 st. 4 Protokola br. 11 i nekadašnjih
čl. 47 i 48 Konvencije) u skladu s važećim odredbama pre stupanja na snagu

Protokola br. 11 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija).

2. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 29392/95) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske, koju su 9. oktobra 1995. godine Komisiji prema nekadašnjem članu 25 Konvencije podneli podnosioci predstavke, pet britanskih državljana Z, A, B, C i D.

3. Podnosioci predstavke su tvrdili da lokalni nadležni organ nije preduzeo odgovarajuće mere zaštite u pogledu veoma teškog zanemarivanja i zloupotrebe, za koje su znali, kojima su podnosioci predstavke bili izloženi zato što su ih roditelji zlostavljali a oni sami u tom smislu nisu imali pristup sudu niti efikasnom pravnom leku. Pozvali su se na članove 3, 6, 8 i 13 Konvencije.

4. Komisija je predstavku proglasila prihvatljivom 26. maja 1998. godine. U skladu s izričitom željom roditelja koji su usvojili D, 6. septembra 1999. godine, Komisija je odlučila da D. više ne bude jedan od podnosilaca predstavke. U svom izveštaju od 10. septembra 1999. godine (nekadašnji čl. 31 Konvencije)¹, izražava se jednoglasno mišljenje da je došlo do povrede člana 3 Konvencije, da nijedno odvojeno pitanje ne proističe iz člana 8, da je došlo do povrede člana 6 i da nijedno odvojeno pitanje ne proističe iz člana 13.

5. Podnosiocima predstavke je pred Sudom odobrena pravna pomoć. Predsednik Suda se složio s njihovim zahtevom da se oni ne pominju pod punim imenima (pravilo 47, st. 3 Poslovnika Suda).

6. Panel Velikog veća je 6. decembra 1999. godine utvrdio da bi o predmetu trebalo da odlučuje Veliko veće (pravilo 100, st. 1). Sastav Velikog veća je utvrđen u skladu s odredbama člana 27 stavovi 2 i 3 Konvencije i pravilom 24. Predsednik Suda je odlučio da u interesu ispravnog postupanja slučaj treba da bude dodeljen Velikom veću koje je oformljeno radi pretresa predmeta *T. P. and K. M. v. the United Kingdom* ([GC], br. 28945/95, ECHR 2001-V) (pravila 24, 43, st. 2 i 71). Ser Nikolas Braca (*Sir Nicholas Bratza*), sudija koji je izabran u ime Ujedinjenog Kraljevstva, a koji je učestvovao u razmatranju slučaja od strane Komisije, povukao se iz sastava Velikog veća (pravilo 28). Država Ujedinjeno Kraljevstvo (u daljem testu: Država) je zato imenovala sudiju Lejdi Arden da učestvuje u radu kao *ad hoc* sudija (čl. 27 st. 2 Konvencije i pravilo 29, st. 1).

7. Podnosioci predstavke i Država su pojedinačno podneli podnesak. Dobijen je i podnesak od treće strane, od profesora G. Van Buerena, direktora Programa za međunarodna prava deteta, Univerziteta u Londonu, koji je dobio dozvolu od predsednika da se umeša pisanim putem (čl. 36 st. 2 Konvencije i pravilo 61, st. 3).

8. Javna rasprava je održana Sudu u Strazburu 28. juna 2000. godine (pravilo 59, st. 2).

1 *Napomena Sekretarijata*: Izveštaj se može dobiti u Sekretarijatu.

Pred Sudom su se pojavili:

(a) u ime Države

gđa S. MekGrori (*McGrory*), Ministarstvo spoljnih poslova, Zastupnik
g. D. Anderson Q. C.,² Ministarstvo spoljnih poslova,
gđa J. Stratford, Ministarstvo spoljnih poslova, Advokat,
gđa S. Rajan (*Ryan*), Ministarstvo spoljnih poslova,
gđa J. Grej (*Gray*), Ministarstvo spoljnih poslova,
g. M. Mermejn (*Murmane*), Ministarstvo spoljnih poslova, Savetnici;

(b) u ime podnosilaca predstavke

g. B. Emerson Q. C.,³ Advokat,
gđa P. Vud (*Wood*), advokat,⁴
gđa M. Mouan (*Maughan*), advokat,⁵
gđa E. Gambel (*Gumbel*) Q. C.,⁶
gđa N. Moul (*Mole*), iz AIRE Centra, Savetnici.

Sud je saslušao obraćanje gospodina Emersona i gospodina Andersona.

ČINJENICE

1. OKOLNOSTI PREDMETA

9. Podnosioci predstavke su četiri rođena brata i sestre:

- Z, devojčica rođena 1982. godine;
- A, dečak rođen 1984. godine;
- B, dečak rođen 1986. godine;
- C, devojčica rođena 1988. godine.

10. Roditelji podnosilaca predstavke su se venčali novembra 1981. godine.

11. Patronažna zdravstvena služba je prvi put uputila porodicu da se obrati službi socijalne zaštite jer su bili zabrinuti zbog dece i bračnih problema. Rečeno je da Z. noću krade hranu. Posle toga, 24. novembra 1987. godine je usledio sastanak stručnjaka koji su bili predstavnici relevantnih agencija i tom prilikom je odlučeno da jedan socijalni radnik i jedan patronažni zdravstveni radnik treba da posećuju porodicu. Slučaj ove porodice je ponovo došao na dnevni red na

2 Q. C. (Queen's Council) – savetnik Krune je počasna titula koja se u UK dodeljuje istaknutim predstavnicima advokatske profesije (prim. prev.).

3 *Ibid.*

4 *Solicitor* – advokat bez prava zastupanja pred sudovima u UK (prim. prev.).

5 *Ibid.*

6 Vidi napomenu 2.

sledećem sastanku marta 1988. godine i tada se činilo da su se stvari malo sredile pa je njihov predmet zatvoren.

12. Septembra 1988. godine jedan komšija je prijavio da su deca najveći deo dana provodila napolju i nisu mogla da uđu u kuću jer su vrata bila zaključana.

13. Aprila 1989. godine policija je prijavila da su dečje spavaće sobe veoma prljave. Lekar opšte prakse koji je vodio porodicu je takođe prijavio da su dečje sobe veoma prljave i da su im vrata zaključana. Gospođa Armstrong, direktorka škole u koju su deca išla je maja 1989. godine izrazila zabrinutost i zatražila da se održi grupni savetodavni sastanak o tom slučaju. Juna 1989. godine NSPCC (Nacionalno društvo za sprečavanje okrutnog postupanja prema deci) i tim za hitne situacije sastavili su izveštaj pošto su se susedi žalili da je kuća veoma prljava i da deca najveći deo dana provode u svojim spavaćim sobama, da im se retko dopušta da izađu napolje da se igraju i da često plaču. Avgusta 1989. godine baba s majčine strane se žalila službi socijalne zaštite na način na koji majka dece brine o njima i kako ih vaspitava.

14. Na stručnom sastanku 4. oktobra 1989. godine na kojem su bili prisutni predstavnici službe socijalne zaštite, direktorka škole koju su podnosioci predstavke pohađali, lekar opšte prakse koji je vodio porodicu i patronažni zdravstveni radnik, odlučeno je da porodici ne bude dodeljen socijalni radnik. Škola je trebalo da prati telesnu težinu starije dece a patronažni zdravstveni radnik je trebalo da nastavi da redovno posećuje porodicu. Svi su se složili da se ovde više radi o tome da roditelji nedovoljno brinu o deci i da ih zanemaruju nego što deci preti opasnost od fizičkog zlostavljanja, i da roditeljima treba pomoći kako bi oni bolje izvršavali svoje roditeljske obaveze.

15. Oktobra 1989. godine, dok su podnosioci predstavke bili na odmoru, neko je provalio u njihovu kuću. Policija je po ulasku u kuću zatekla domaćinstvo u veoma prljavom stanju. Prljavi higijenski ulošci i prljave pelene su bili odložene u orman a dečji madraci su bili natopljeni urinom. Na stručnom sastanku 13. decembra 1989. godine, patronažni zdravstveni radnik je zatražio da četvoro starije dece bude evidentirano u Registru za zaštitu dece budući da je ona smatrala da njihova majka nije u stanju da im pruža stalnu negu. Ovaj predlog je odbaćen. Međutim, pomoćniku socijalnog radnika, gospođi M, dodeljena je ova porodica. Smatralo se da u tom trenutku nije potrebno sazvati grupni savetodavni sastanak o tom slučaju. Pre sastanka, Z. i A. su pomenuli direktorki škole da je A. zadobio udarac žaračem. Odlučeno je da se ovaj navod ispita.

16. Na stručnom sastanku 23. marta 1990. godine, primećeno je poboljšanje u pogledu čistoće kuće, da je dečja posteljina bila čista u svim slučajevima osim u dva navrata. Međutim, rečeno je da Z. i A. uzimaju hranu iz kanti za đubre u školi. I dalje je postojao razlog za zabrinutost naročito zbog toga što je jedno dete bilo na putu.

17. Na stručnom sastanku 11. jula 1990. godine, direktorka škole koju su pohađali podnosioci predstavke je navela da se stanje dece pogoršalo; Z. i A. su i dalje vadili hranu iz korpi za otpatke a A. se uneređivao. Gospođa M. je u ovoj fazi svake nedelje dolazila u posetu porodici i rekla da je proveravala dečje sobe.

Napomenula je da deca jedu u 16.00 ili 16.30 časova i da do jutra više ne jedu. Takođe, deca su išla na počinak u 18.00 časova. Planirano je da se majci podnosioca predstavke pruži dalja pomoć putem jedne organizacije volontera.

18. Septembra ili negde u to doba 1990. godine, prijavljeno je da i A. i B. imaju modrice po licu. Policija je sprovedla istragu pošto je neko od suseda prijavio da se u kući podnosioca predstavke čulo vrištanje ali nisu pronađeni tragovi modrica. Policija je izvestila službu socijalne zaštite o tome da „su uslovi u kući užasavajući i da to nisu uslovi u kojima [ta] deca treba da žive“.

19. Na sledećem stručnom sastanku održanom 3. oktobra 1990. godine, pomoćnik socijalnog radnika gospođa M. je izjavila da je zabrinuta zbog toga što se podnosioci predstavke uneređuju i zbog nezainteresovanosti njihove majke. Čini se da su deca vršila nuždu u svojoj spavaćoj sobi a zatim izmet razmazivala po prozorima. Direktorica škole je izrazila zabrinutost naročito u pogledu dečaka A. i B. i rekla da su deca opisala kako se veliki komadi drveta upiru o vrata njihovih spavaćih soba. Odlučeno je da se nastavi s nadziranjem dece.

20. Na stručnom sastanku održanom 5. decembra 1990. godine, doneta je odluka da se za januar 1991. godine zakaže grupni savetodavni sastanak o tom slučaju, zbog zabrinutosti koja postoji zbog nedostatka brige o podnosiocima predstavke kao i zbog stanja u kojem se nalazi njihova spavaća soba. Gospođa M. je smatrala da su standardi u spavaćoj sobi u kojoj su spavali dečaci dramatično opali. Videla je da je soba vlažna i da smrdi. Krevet dečaka A. je bio slomljen a metalna šipka je virila iz njega. Posteljina je bila vlažna i prljava od tragova nužde.

21. U izveštaju od 24. januara 1991. godine, direktorka škole je izjavila da je A. otrcan, neuredan i često prljav i da pretura po kantama u dvorištu škole u potrazi za ogriscima od jabuka. Z. je bila u jadnom stanju, bez živosti i često i bez objašnjenja bi briznula u plač, postajala je sve više izolovana od svojih vršnjakinja a dešavali su se incidenti kada bi neko dao neki loš komentar o njenom izgledu. B. je opisan kao povučen, u jadnom stanju i prljav. Redovno je dolazio promrzao, često bi bio plačljiv i žudeo je za fizičkim kontaktom s odraslim vaspitačima. Izgleda da je takođe čeznuo za hranom. Ona je zaključila da su oni još uvek zabrinuti zbog toga što se dečije potrebe još uvek ne ispunjavaju na adekvatan način i zbog toga što uslovi u kući i odnosi u porodici i dalje daju razlog za zabrinutost.

22. Tokom grupnog savetodavnog sastanka o tom slučaju koji je održan 28. januara 1991. godine, gospođa M. je navela da u spavaćoj sobi u kojoj spavaju dečaci nema svetla, tepiha niti igraćaka i da im je posteljina mokra, smrdljiva i uprljana od vršenja nužde. Njihova majka nije presvlačila krevete. Direktorica škole koju su pohađali je navela da je Z. plačljiva i povučena, da A. pretura po školskim kantama i da je često prljava, a da je B. veoma povučen, da žudi za pažnjom i da je strašno gladan. Predsedavajući grupnim savetodavnim sastankom je zaključio da, bez obzira na brojne razloge za zabrinutost po pitanju roditeljskog staranja i uslova kod kuće, nije bilo dovoljno dokaza da bi se išlo na sud. Smatralo se da roditelji ne zanemaruju svoju decu namerno i da, imajući u vidu

da su i roditelji podnosioca predstavke sami imali loše vaspitanje, oni čine šta je u njihovoj moći i da je neophodno da se nastavi s pružanjem pomoći kako bi se pokušalo da se situacija popravi. Odlučeno je da deca ne budu stavljena u Registar za zaštitu dece.

23. Utvrđeno je da B. ima „neobične“ modrice na leđima 5. marta 1991. godine.

24. Na sastanku službe socijalne zaštite aprila 1991. godine, nije primećena bilo kakva promena u uslovima u kojima deca žive. Direktorica škole koju su pohađali podnosioci predstavke je navela da Z. i A. i dalje uzimaju hranu iz kanti za otpatke i da A. postaje sve povučeniji. Gospođa M. je prijavila da je majka izjavila da deca uzimaju hranu iz kanti za otpatke u parku na putu do škole.

25. Jula 1991. godine majka podnosioca predstavke je obavestila službu za socijalnu zaštitu da bi deci bilo bolje da žive u domu za nezbrinutu decu. Jedan sused je 12. avgusta 1991. godine pozvao telefonom službu za socijalnu zaštitu i rekao da deca često borave u prljavoj bašti a da su vrata zaključana, da stalno vrište i da ih dugo drže u spavaćim sobama gde razmazuju izmet po prozorima. Baba i deda s majčine strane su kasnije rekli *ad litem* staratelju da se od Z, prema kojoj se njena majka odnosila kao prema maloj sluškinji, očekivalo da čisti izmet s prozora.

26. Troje starije dece je od 19. do 28. avgusta 1991. godine boravilo u privremenom hraniteljskom smeštaju. Hranitelji su izjavili da kad je došao, A. nije znao da se pere, kupa niti da pere zube. Svake noći je mokrio u krevet i krao je hranu od svog brata. B. su opisali kao „veoma uplašenog. Nije mogao da razume da može da se igra u bašti a da su pri tom vrata kuće ostajala otključana i da je mogao da se vrati unutra kad god hoće jer je on očekivao da vrata budu zaključana.“ Takođe su morali da ga uče kako da upotrebljava toalet i kako da se obriše.

27. Na stručnom sastanku koji je održan 18. septembra 1991. godine, gospođa M. je izjavila da su uslovi u kojima dečaci spavaju sve gori. Madraci u spavaćoj sobi u kojoj dečaci spavaju su pocepani i iz njih vire federi. Dečaci krađu hranu i C. je viđena da to isto radi. Njihova majka je izjavila da ona ne može da ih kontroliše. Odlučeno je da se ne zakazuje sastanak koji ima za cilj stavljanje dece pod mere zaštite već da se u školi mesečno vrši provera telesne težine troje starije dece a da patronažni zdravstveni radnik prati telesnu težinu dvoje mlađe dece. Takođe je odlučeno da se za Z, A. i B. organizuje privremeni smeštaj tokom praznika kao i svakog četvrtog vikenda.

28. Novembra-decembra 1991. godine utvrđeno je da se kod C. razvija razrokost. Sledećih meseci je njena majka nije vodila na zakazane lekarske preglede na očnoj klinici.

29. Na stručnom sastanku koji je održan 21. novembra 1991. godine, navedeno je da je majka podnosilaca predstavke izjavila da one ne može da kontroliše ponašanje podnosioca predstavke koje se sastojalo od toga da oni odbijaju da odu na počinak kad im se kaže i što krađu hranu. Smatralo se da je kuća u prihvatljivom stanju, iako je soba u kojoj su dečaci spavali još uvek iziskivala

poboljšanje. Zabeležena je telesna težina dece. Zabeleženo je da je Z. dobila 1 kilogram za poslednja dva meseca u poređenju s poslednje dve godine tokom kojih se ugojila samo 1kg i 250 grama. A. je za godinu dana dobila samo 1,5 kg. B. je za godinu dana dobio 250 grama i bio je na 50. centilu u pogledu visine. C. je bila na 25. centilu u pogledu težine. Vodila se rasprava o tome da lokalni nadležni organ nađe smeštaj za troje starije dece dok se „majka malo ne povrati“. Služba za socijalnu zaštitu je razmatrala period od oko šest nedelja dok je lekar opšte prakse preporučio period u rasponu od osamnaest do dvadeset i četiri meseca.

30. Decembra 1991. godine socijalni radnik je dodeljen majci podnosi-laca predstavke da bi joj pružio pomoć u kupovini, planiranju trošenja novca i kuvanju.

31. Z, A. i B. su bili smešteni kod dobrovoljaca u periodu između januara i marta 1992. godine i dobili su na težini. U martu, a zatim ponovo u aprilu, majka je pitala da li bi dečaci A. i B. mogli da budu dati na usvajanje.

32. C. je 14. januara 1992. godine počela da pohađa grupu za decu sred-njeg predškolskog uzrasta pri Centru za brigu o porodici. Primećeno je da nije socijalizovana, da joj nedostaje samopouzdanja, da ne ume da deli s drugom decom i da poseduje slabu sposobnost govora.

33. Na sledećem stručnom sastanku održanom 9. marta 1992. godine, odlučeno je da će se razmotriti dalji privremeni smeštaj van porodice. Zabeležena je telesna težina dece i primećeno je da su Z, A. i B. dobili na težini.

34. Aprila 1992. godine roditelji podnosilaca predstavke su se razveli.

35. Prilikom sledećeg stručnog sastanka održanog 30. aprila 1992. godine odlučeno je da se se razmotri zahtev majke podnosilaca predstavke da se A. i B. daju na usvajanje. Direktorka škole je izrazila zabrinutost zbog načina na koji se majka brine o deci, a naročito po pitanju uloge koju Z. igra u porodici i njene majčinske funkcije. Gospođa M. je izjavila da su uslovi za A. i B. sve gori.

36. Majka podnosilaca predstavke je 10. juna 1992. godine zatražila da deca budu smeštena u dom budući da ona više ne može da se bori. Izjavila je da ako deca ne budu izmeštena iz njenog staranja da će ih ona tući. Podnosioci predstavke su po hitnom postupku smešteni u hraniteljsku porodicu. Posle sastanka održanog 22. juna 1992. godine vezano za zaštitu dece, podnosioci predstavke su uneti u Registar za zaštitu dece i to u kategoriji zanemarene i emotivno zlopotrebljavane dece.

37. Podnosioci predstavke su svi smešteni u različite hraniteljske porodice. Inicijalno je zapaženo da je odeća koju je Z. nosila prljava i da joj ne odgovara. Ona je izjavila da ne voli da živi sa svojom braćom i sestrama i da ne voli da mora stalno da se brine o njima. A. je mokrio svake noći u krevet, izbegavao svaki fizički kontakt i imao je noćne more. B. nije znao da koristi ni toalet niti toalet papir. C. je za vrlo kratko vreme uspostavila emotivnu vezu sa svojim hraniteljima.

38. Lokalni nadležni organ je 8. oktobra 1992. godine odlučio da zatraži sudski nalog za starateljstvo nad decom. Privremeni sudski nalog za starateljstvo nad decom je izdat 7. decembra 1992. godine.

39. Staratelj *ad litem*, koji je imenovan 18. januara 1993. godine, preporučio je da svi podnosioci predstavke budu obuhvaćeni sudskim nalogom za starateljstvo nad decom kako im se više ne bi naškodilo. Ona je izjavila da ima „obilje dokaza da su deca bila izložena fizičkom i mentalnom zlostavljanju“. Takođe je rekla da su roditelji zanemarili njihovo zdravlje i da su često propuštali zakazane preglede kod optičara i lekara.

40. Januara 1993. godine svi podnosioci predstavke su bili na razgovoru kod dr Dore Blek, dečjeg psihijatra konsultanta. Dr Blek je navela da svo troje starije dece pokazuju znake psiholoških smetnji. Z. je pokazivala znake ozbiljne depresije i preuzela je na sebe odgovornost za svoju porodicu i osećala se odgovornom za njen raspad. Ponašanje njene majke prema njoj se opisuje kao surovo i s odlikama emotivnog zlostavljanja. Za A. i B. koji su obojica patili od noćnih mora, utvrđeno je da pate od post-traumatskog stresnog poremećaja, a A. je patio od hronične nemogućnosti da se vezuje. Dr Blek je primetila da su sva deca bila lišena emotivne i fizičke nege. Ona je njihova iskustva opisala „jednostavno rečeno kao užasavajuća“ i dodala je da je to najgori slučaj zanemarivanja i emotivnog zlostavljanja koji je ona kao psihijatar ikada imala prilike da vidi u svojoj karijeri. Po njenom mišljenju služba socijalne zaštite je „dala sve od sebe kako ovu decu ne bi stavila u Registar za zaštitu dece odlazeći to i suviše dugo, što je dovelo do toga da barem troje dece pati od ozbiljnih psiholoških poremećaja.“

41. Sudija Tajrer iz Suda okruga Milton Kejns izdao je 14. aprila 1993. godine kompletan sudski nalog za starateljstvom nad decom koji se odnosio na podnosioc predstave.

42. Juna 1993. godine javni pravobranilac koji zasupa podnosioca predstavke, pokrenuo je postupak protiv lokalnog nadležnog organa zahtevajući naknadu štete zbog zanemarivanja i/ili kršenja zakonske obaveze tvrdeći da nadležni organ nije uzeo u obzir njihovu dobrobit kao što to zakon zahteva i da je trebalo da deluje brže i efikasnije kada je bio obavešten o njihovom stanju. Tvrđio je da to što lokalni nadležni organ nije reagovao za posledicu je imalo psihološku štetu po podnosioc predstave. Sudija Tarner je 12. novembra 1993. godine odbacio predstavku s obrazloženjem da ne postoje razlozi za pokretanje postupka.

43. Podnosioci predstavke su se žalili Apelacionom sudu, koji je 28. februara 1994. godine potvrdio odluku sudije Tarnera da odbaci predstavku.

44. Podnosioci predstavke su se žalili [najvišoj sudskoj instanciji] Gornjem domu (*House of Lords*). Gornji dom je 29. juna 1995. godine odbacio njihovu žalbu, utvrdivši da ne postoji razlog za pokretanje postupka protiv lokalnog nadležnog organa zbog zanemarivanja ili kršenja zakonske obaveze vezane za izvršenje njihovih dužnosti u pogledu dobrobiti dece prema Zakonu o deci iz 1989. godine vezano za brigu od deci. Predmet se pojavljuje pod nazivom *X. and Others v. Bedfordshire County Council* [1995] 3 All England Law Reports 353.

45. Lord Braun-Vilkinson je izrekao glavnu presudu. U pogledu tvrdnji vezanih za kršenje zakonske obaveze, on je između ostalog naveo:

„...Moja polazna tačka je to što se svi zakoni o kojima je reč tiču ustanovljavanja sistem uprave koji je osmišljen kako bi unapređivao socijalnu dobrobit zajednice. Sektor socijalnog staranja o kojem je ovde reč po svojoj prirodi je posebno osetljiv i podrazumeva donošenje teških odluka o tome kako postići ravnotežu između toga da se dete zaštiti od neposrednog zla za koje se strahuje da mu može biti naneto i remećenja odnosa između deteta i njegovih roditelja. Po mom mišljenju u takvom jednom kontekstu bilo bi potrebno imati veoma jasan zakonski jezik kojim bi se pokazala parlamentarna namera da oni koji su zaduženi za obavljanje tih teških funkcija treba da plate odštetu ako bi se, pri kasnijoj istrazi koja ima tu prednost da je iskustvo prethodnih događaja pred njom, pokazalo da su došli do pogrešnog zaključka i da zbog toga nisu izvršili svoje zakonske obaveze...“

Kad se osvrnemo na same reči koje su korišćene u primarnom zakonodavstvu radi kreiranja obaveza na koje se pozivam u svom mišljenju, one nisu dosledne bilo kojoj nameri da se stvori razlog za pokretanje postupka u sklopu privatnog prava.“

46. U pogledu tvrdnji da je lokalni nadležni organ imao dužnost brižljivog postupanja prema podnosiocima predstave u skladu s deliktnom odgovornošću po osnovu nemarna, Lord Braun-Vilkinson je, između ostalog, rekao:

„Ja se zato osvrćem da razmotrim da li je lokalni nadležni organ, u skladu s običnim načelima zacrtanim u *Caparo* [1990] 2 AC 605, ... imao direktnu dužnost brižljivog postupanja prema tužiocima. Lokalni nadležni organ priznaje da je mogao da predvidi štetu koju bi tužitelji pretrpeli ako bi on svoje zakonske obaveze nemarno izvršavao i to da je odnos između nadležnog organa i tužitelja dovoljno blizak. Treći zahtev koji je postavljen u *Caparo* jeste taj da nametanje dužnosti brižljivog postupanja prema običajnom pravu mora biti pravedno i opravdano u svim okolnostima...“

Predsednik Građanskog odeljenja Apelacionog suda je smatrao, sa čime se ja slažem, da ono što razlozi javne politike prvo zahtevaju od zakona jeste da greške treba ispraviti i da su potrebni veoma moćni protiv-razlozi koji bi nadjačali tu politiku (vidi [1994] 4 AER 602 do 619). Po mom mišljenju, međutim, u ovom slučaju takvi razlozi postoje.

Pre svega, po mom mišljenju dužnosti brižljivog postupanja prema običajnom pravu bi mogla da se odnosi na čitav zakonski sistem utvrđen sa ciljem da zaštiti decu od rizika. Kao rezultat administrativnih uputstava sadržanih u „Radimo zajedno“, zaštita takve dece ne spada isključivo u nadležnost službe lokalnog nadležnog organa za socijalnu zaštitu. Sistem je po svojoj prirodi interdisciplinaran i obuhvata delovanje policije, tela koja se bave obrazovanjem, lekara i ostalih. Sastavni deo u funkcionisanju tog sistema predstavljaju diskusije, davanje zajedničkih preporuka i donošenje zajedničkih odluka, što se sve odvija u svim fazama tog sistema. Glavna organizacija jeste Konferencija za zaštitu dece, jedno multidisciplinarno telo koje odlučuje da li neko dete treba da bude stavljeno u Registar dece za zaštitu. Ova procedura se odvija uz zajedničko delovanje svih segmenata i to ne zato što to predstavlja primer dobre prakse, već zato što tako zahtevaju pravila rada koja su zakonski utemeljena i obavezujuća su za lokalne nadležne organe. Ova pravila rada su izuzetno detaljna i obimna: sadašnje izdanje „Radimo zajedno“ ima 126 strana. Uvesti u takav jedan sistem dužnosti brižljivog postupanja prema običajnom pravu, koja bi važila samo za jedno od tela koje učestvuje

u ovom sistemu, bilo bi izrazito nepravedno. A držati odgovornim sva tela koja učestvuju u ovom sistemu bi dovelo do skoro nerešivih problema kako razlučiti odgovornost, bilo da je ona direktna ili indirektna, svakog od pojedinačnih tela zbog donošenja odluke za koju se ispostavilo da je nemarno doneta.

Drugo, zadatak lokalnog nadležnog organa i njenih službenika u radu s decom koja su pod rizikom, je izvandredno osetljiv. Zakon zahteva da lokalni nadležni organ uzme u obzir ne samo fizičku dobrobit deteta već i sve one prednosti koje neprekidanje porodičnog života može da ima. ... U jednom slučaju kada je došlo do zloupotrebe deteta, lokalni nadležni organ je okrivljen zbog toga što je ishitreno uzeo dete iz porodičnog okruženja; a u drugom slučaju zato što majci nije oduzeo decu. U Izveštaju o ispitivanju slučaja zloupotrebe dece u Klivlendu iz 1987. godine (Cmnd. 412) ('Cleveland Report 1987') na strani 244 se kaže:

‘Teško je i delikatno hodati po tankoj liniji između toga da li da se nešto preduzme isuviše brzo ili da se ne preduzme na vreme. Iako služba socijalne zaštite na prvo mesto stavlja potrebe deteta ona ipak mora da vodi računa i o pravima roditelja; oni isto tako moraju da saraduju s roditeljima u korist dece. Čest je slučaj da je takvim roditeljima i samima potrebna pomoć. Pa je neizbežan izvestan sukob između tih ciljeva.’

Sledeće, ako bi se nametnula odgovornost isplate štete, moguće je da će lokalni nadležni organ biti oprezniji i da će zauzeti odbrambeniji pristup svojim dužnostima. Na primer, kao što se to jasno vidi u Klivlenskom izveštaju, u nekim slučajevima je odluka o izmeštanju dece od vitalnog značaja. Ako bi nadležni organ smatran odgovornim i dužnim da plati naknadu zbog nemarno donete odluke o izmeštanju deteta (a taj nemar bi se pre svega sastojao od toga da se prvo detaljno istraže navodi), zapalo bi se u veliko iskušenje da se odloži donošenje takve odluke dok se stvari dalje ne ispituju u nadi da će se doći do konkretnijih činjenica. Ne samo da bi takvo odlaganje išlo na štetu deteta koje stvarno trpi zlostavljanje, nego bi i obim posla koji takvo ispitivanje okolnosti slučaja nosi sa sobom, smanjilo raspoloživo vreme za ostale slučajeve i ostalu decu.

Odnos između socijalnog radnika i roditelja deteta je često pun sukoba, jer roditelj želi da zadrži starateljstvo nad detetom a socijalni radnik mora da razmotri da li to dete da izmesti ili ne. Ovo predstavlja plodno tle za razvoj neprijateljstva i sudskih sporova, što često ničemu ne vodi, a proistekli troškovi i u pogledu novca i ljudskih resursa idu na uštrb rada službe za socijalnu zaštitu za čije funkcionisanje su ti resursi izdvojeni. Utvara mučnih i skupih sudskih procesa se često koristi kao razlog da se ne nameće zakonska obaveza. Ali okolnosti koje su vezane za slučajeve zlostavljanja deteta još više povećavaju rizik koji se ne može prenebregnuti.

Kada ne bi postojao neki drugi pravni lek za loše funkcionisanje zakonskog sistema za zaštitu dece, to bi bio opravdani argument za nametanje dužnosti brižljivog postupanja. Ali zakonski žalbeni postupak sadržan u članu 76 Zakona iz 1980. godine i mnogo potpuniji postupak koji sada postoji prema Zakonu iz 1989. godine omogućavaju da se pritužbe ispituju mada ne pružaju mogućnost dobijanja kompenzacije. Uz to, predloženo je (i nije bilo protivljenja) u tom smislu da ombudsman lokalnih organa ima nadležnost da ispituje slučajeve kao što je ovaj.

Konačno, Vaša odluka u *Caparo* [1990] 2 AC 605, utvrđuje da bi prilikom odlučivanja o tome da li da stvori nove kategorije nesavesnog postupanja, sud trebalo da ide postupno analogijom s već utvrđenim kategorijama. Nismo pronašli ni jednu kategoriju slučaja u kojem se smatra da postoji dužnost brižljivog

postupanja a koja je makar i na jedan jedini način analogna s ovim slučajem. Ovde tužitelji po prvi put pokušavaju da uspostave dužnosti brižljivog postupanja prema običajnom pravu u vezi s funkcionisanjem zakonskog sistema socijalne zaštite. Takav sistem je osmišljen kako bi se zaštitili slabiji članovi društva (deca) od zla koje im drugi nanose. Taj sistem obuhvata one koji donose odluke i imaju nadležnosti koje ne bi mogle da postoje u privatnom sektoru i koje ih u mnogim slučajevima dovode u sukob s onima koji su prema opštem zakonu, odgovorni za dobrobit deteta. Meni se čini da je najbliža analogija ona sa slučajevima kada se traži da se policiji izreknu dužnosti brižljivog postupanja prema običajnom pravu (u pokušaju da se zaštite osetljivi pripadnici društva od zla koje im drugi nanose) ili zakonski utvrđenim regulatorima finansijskog poslovanja koji pokušavaju da zaštite ulagače od nepoštenja. Ni u jednom od ova dva slučaja nije se smatralo primerenim da se na zakonski režim nametnu dužnosti brižljivog postupanja prema običajnom pravu i na taj način omogući utuženje za naknadu štete zbog neuspeha u zaštiti slabijeg od počinioca. Po mom mišljenju, sudovi bi trebalo oprezno da postupaju prilikom određivanja da li neko ko je od Parlamenta dobio u zadatak da društvo brani od počinioca zlodela, treba da bude zakonski odgovoran za nesavesno postupanje.“

47. Dve devojčice, Z. i C. su u međuvremenu usvojene. Dečaci A. i B. su na početku dobili hraniteljski smeštaj. Posle raspada usvojiteljske porodice u koju je B. bio smešten, u julu 1995. godine smešten je u terapijsku ustanovu rezidentnog tipa. Dve godine kasnije ponovo je smešten u hraniteljsku porodicu gde je i ostao i pohađao školu u grupi za decu sa specijalnim potrebama. Januara 1996. godine, A. je smešten u terapijsku zajednicu u kojoj je ostao dve godine. Čini se da je mnogo puta dobijao hraniteljski smeštaj koji bi se na kraju raspao. Podaci ukazuju da je on u toku osam godina promenio dvanaest smeštaja. Trenutno se nalazi u dečjem domu.

48. Martu 1996. godine Društvo za usvajanje kojem je lokalni nadležni organ poverio određene dužnosti, imena sve dece podnelo je u predstavki Komisiji za isplatu naknade licima koja su pretrpela povrede nastale usled nekog krivičnog dela (CICB – *Criminal Injuries Compensation Board*). Tvrđilo se, u ime Z, da je ona bila izložena teškom zanemarivanju i hroničnom lišavanju što je učinilo da joj pomoć specijaliste bude potrebna tokom adolescencije, perioda kada emocionalne posledice zlostavljanja mogu da se ispolje; u ime A. tvrdilo se da je on pretrpeo fizičko lišavanje, emotivno zlostavljanje, fizičko zlostavljanje i moguće seksualno zlostavljanje – zadobio je trajne fizičke ožiljke i još uvek se leči kod dečjeg psihijatra; u ime B. tvrdili su da je on bio izložen ekstremnom fizičkom i emotivnom lišavanju i da pokazuje znake seksualnog zlostavljanja – i on je zadobio trajne fizičke posledice i išao je na terapiju; i u ime C. da je ona bila izložena ekstremnom fizičkom i emotivnom lišavanju, a uz to da njeni roditelji nisu zadovoljili njenu potrebu za lečenjem oka.

49. Februara 1997. godine, CICB je Z. dodelio 1.000 funti sterlinga (GBP), A. je dodelio 3.000 GBP a B. je dodelio 3.000 GBP za povrede pretrpljene u periodu između 1987. godine i 1992. godine; C. je dodelio 2.000 GBP za povrede pretrpljene u periodu između 1988. godine i 1992. godine. U pismu od 20. maja 1998. godine koje je CICB uputio javnom pravobraniocu, kaže se:

„Član komisije koji je procenjivao ove slučajeve priznao je da su deca bila izložena strašnom zanemarivanju tokom dugog vremenskog perioda, ali je objasnio njihovim savetnicima da Komisija ne može da dodeli naknadu ako se na osnovu ukupnih dokaza ne uveri da je podnosilac predstave pretrpeo povredu – fizičku ili psihološku – koja se direktno može pripisati krivičnom delu nasilja ...On je i pored toga bio uveren da su, izuzimajući ‘zanemarivanje’, deca zadobila neke fizičke i psihološke povrede što mu je omogućilo da svakom detetu dodeli naknadu...“

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Obaveze lokalnog nadležnog organa u pogledu brige o deci

50. Pre stupanja na snagu važećeg zakona, Zakona o deci iz 1989. godine, 14. oktobra 1991. godine, obaveze lokalnog nadležnog organa u pogledu brige o deci su podlegle Zakonu o brizi o deci iz 1980. godine.

Odeljci 1 i 2 Zakona o brizi o deci iz 1980. godine predviđali su:

„1. Dužnost je svakog organa lokalne vlasti da omogući savete, vođenje i pomoć koji mogu povoljno uticati na dobrobit dece tako što će umanjivati potrebu da oni budu primljeni ili zadržani u sistemu dečje zaštite.

2. (1) U onim slučajevima kada se lokalnom nadležnom organu učini da su deca koja se nalaze na njegovoj teritoriji i da su mlađa od sedamnaest godina –

- (a) koja nemaju ni roditelja ni staratelja ili su ga roditelji ili staratelji u jednom trenutku ili trajno napustili ili ako je to dete izgubljeno;
- (b) čiji su roditelji ili staratelji, trenutno ili trajno, sprečeni usled mentalne ili telesne bolesti ili nemoći ili su na neki drugi način onesposobljeni ili usled nekih drugih okolnosti nisu u stanju da tom detetu pruže odgovarajući smeštaj, izdržavanje i vaspitanje; i
- (c) da je, u bilo kojem od ova dva slučaja, intervencija lokalnog nadležnog organa, u skladu s ovim članom, potrebna u interesu dobrobiti deteta, dužnost je lokalnog nadležnog organa da primi dete na brigu u skladu s ovim članom.

51. Član 17 Zakona o deci iz 1989. godine od tada između ostaloga predviđa:

„17. Pružanje usluga deci koja su ugrožena, njihovim porodicama i ostalima

(1) Opšta dužnost svih lokalnih organa vlasti jeste (uz druge dužnosti koje im se ovim delom propisuju) –

- (a) da čuvaju i unapređuju dobrobit ugrožene dece u okviru svog područja; i
- (b) do one mere do koje je to u skladu s njihovim obavezama, da unapređuju vaspitanje te dece od strane njihovih porodica, pružajući čitav niz i nivo usluga koje odgovaraju potrebama te dece.

(2) U cilju da im se olakšalo da obave svoje opšte dužnosti u skladu s ovim članom, svaki lokalni nadležni organ ima određene dužnosti i nadležnosti predviđene delom I Dodatka 2.

...

- (10) Za potrebe ovog dela dete se ima smatrati da je ugroženo ako –
- (a) je malo verovatno da će imati ili održati, ili imati mogućnost da ima ili održava razuman nivo opšteg zdravlja ili razvoja a da mu lokalni nadležni organ u tu svrhu ne pruža usluge predviđene ovim delom;
  - (b) će njegovo zdravlje ili razvoj verovatno biti značajno ometeni ili dalje ometani ako mu se u tu svrhu ne pruže takve vrste usluga; ili
  - (v) je invalid...

(11) ...; a u ovom delu 'razvoj' ima značenje fizičkog, intelektualnog, emotivnog, socijalnog ili bihevioralnog razvoja; i 'zdravlje' ima značenje fizičkog ili mentalnog zdravlja.“

52. Deo III Zakona o deci iz 1989. godine se bavi pomoći koju lokalni nadležni organ pruža deci i porodicama. Mere politike Zakona su jasno date u stavu 7 dela I Dodatka 2, koji zahteva od lokalnog nadležnog organa da preduzme opravdane korake osmišljene kako bi se smanjila potreba da se pokreću postupci vezani za decu.

53. Član 20 predviđa da

„20 (1) Svaki lokalni nadležni organ pruža smeštaj svakom ugroženom detetu u svojoj oblasti za koje mu se čini da mu je smeštaj potreban usled –

- (a) toga što ne postoji osoba koja prema tom detetu ima roditeljske obaveze;
- (b) toga što se izgubio ili je napušten; ili
- (c) toga što je lice koje se brinulo o njemu sprečeno (bilo privremeno ili trajno i iz bilo kojeg razloga) da mu pruži odgovarajući smeštaj ili negu.

...

(4) Lokalni nadležni organ može pružiti smeštaj svakom detetu na svom području (i u slučaju kada je lice koje ima roditeljsku dužnost prema njemu u stanju da mu pruži smeštaj) ako smatra da će to zaštititi ili unaprediti dobrobit deteta.“

54. Deo V Zakona o deci iz 1989. godine se bavi zaštitom dece. Član 47 predviđa sledeće:

„47 (1) U slučajevima kada lokalni nadležni organ –

...

- (b) opravdano sumnja da je dete koje živi ili se nađe na njegovom području, izloženo ili postoji verovatnoća da će biti izloženo velikoj opasnosti, nadležni organ ispituje ili čini da se ispituju okolnosti kako bi mogao da odluči da li treba nešto da preduzima kako bi zaštitio ili unapredio dobrobit deteta.

...

(8) U slučajevima, kada kao rezultat poštovanja ovog člana, lokalni nadležni organ zaključi da treba da preduzme aktivnosti u cilju zaštite ili unapređenja dobrobiti deteta, on preduzima aktivnosti (ako je to u okviru njegovog ovlašćenja i ako on to može u razumnim okvirima da obavi).“

B. Žalbeni postupak

55. Žalbeni postupak je predviđen članom 26 Zakona o deci iz 1989. godine:

„Razmatranje slučajeva i ispitivanje izjava

...

(3) Svaki lokalni nadležni organ uspostavlja proceduru za razmatranje svih izjava (uključujući i žalbe) koje su mu podnели –

- (a) bilo koje dete ...o kojem se on ne brine ali koje je ugroženo;
- (b) detetov roditelj;

...

(e) bilo koje drugo lice za koje nadležni organ smatra da je dovoljno zainteresovano za dobrobit deteta da bi njegove tvrdnje zasluživale da ih on razmotri, o vršenju bilo koje druge funkcije nadležnog organa u skladu s ovim delom vezano za dete.

(4) Postupak obezbeđuje da najmanje jedno lice koje nije pripadnik ili službenik nadležnog organa učestvuje u –

- (a) razmatranju; i
- (b) svim raspravama lokalnog nadležnog organa o aktivnostima (ako ih uopšte ima) koje treba preduzeti vezano za dete u svetlu ovog razmatranja.

...

(7) U slučajevima kada je izjava razmotrena u okviru postupka koji je ustanovio lokalni organ vlasti u skladu s ovim članom, nadležni organ vlasti ima da –

- (a) uzme u obzir zaključke onih koji su razmatrali izjave; i
- (b) preduzme one korake koji se razumno mogu preduzeti kako bi obavestila (u pisanom obliku) –
  - (i) lice koje podnosi izjavu;
  - (ii) dete (ako nadležni organ smatra da ima sposobnost da razume); i
  - (iii) drugo lice (ako postoji) za koji nadležni organ smatra da ga se to tiče, o odluci nadležnog organa po tom pitanju i o razlozima zbog kojih je takvu odluku doneo i o svemu što je preduzeo ili predložio da bude preduzeto.

(8) Svaki lokalni nadležni organ daje publicitet svom postupku razmatranja izjava u onoj meri koliko smatra da je to prikladno.“

56. Ovlašćenja Državnog sekretara da ispita delovanje lokalnog nadležnog organa predviđena su odeljcima 81 i 84 Zakona o deci iz 1989. godine.

„81. (1) Ministar može da zatraži istragu o bilo kojem pitanju koje je vezano za –

- (a) funkciju komiteta službe socijalne zaštite lokalnog nadležnog organa koja se odnosi na decu;

...

84. Neizvršavanje zakonske obaveze od strane lokalnog nadležnog organa: automatsko ovlašćenje ministra

(1) Ako se ministar uveri da neki lokalni nadležni organ nije ispunio, bez opravdanog razloga, bilo koju od obaveza koja mu je data prema ili u skladu s ovim zakonom, on može da izda nalog kojim potvrđuje da taj nadležni organ nije izvršio svoju obavezu.

...

(2) Svaki nalog u skladu sa stavom (1) može sadržati takva uputstva kako bi se obezbedilo izvršavanje obaveza, u okviru onog vremenskog roka koji se može odrediti u nalogu a koji se ministru učini da je potreban.

(3) Svako takvo uputstvo, po zahtevu ministra, je izvršivo izdavanjem službene naredbe za izvršenje dužnosti.

V. Tužba protiv lokalnog nadležnog organa za naknadu štete

57. U Engleskoj i Velsu ne postoji samo jedan oblik delikta koji za sobom povlači odgovornost plaćanja naknade štete. Umesto toga postoji niz različitih pojedinačnih delikata kao što su uzurpiranje imovine, nezakonito prisvajanje, zavera, nemar i kleveta.

58. Nemar proizilazi u situacijama specifičnih kategorija. Ove kategorije se mogu proširivati. Postoje tri elementa deliktne odgovornosti po osnovu nemara: dužna pažnja, kršenje dužne pažnje i šteta. Dužna pažnja se može opisati kao jedan koncept koji definiše kategorije odnosa u kojima zakon može tuženog smatrati odgovornim da plati odštetu ako se pokaže da se on/ona poneo nemarno. Da bi pokazao postojanje dužne pažnje, tužitelj mora da dokaže da data situacija potpada pod postojeću ustanovljenu kategoriju slučajeva u kojima se smatralo da postoji dužnost brižljivog postupanja. U novim situacijama, da bi dokazao da postoji dužna pažnja, tužitelj mora da zadovolji tri zahteva i da dokaže:

- da je šteta po tužitelja bila predvidiva
- da je tužitelj bio u odgovarajućem odnosu bliskosti s tuženim; i
- da je pravično, pravedno i razumno tuženog smatrati odgovornim.

Ovi kriterijumi se odnose na tužbe protiv fizičkih lica kao i na tužbe protiv javnih službi. Glavni slučaj jeste *Caparo Industries plc v. Dickman* ([1990] 2 Appeal Cases 605).

59. Ako sud odluči da prema zakonu ne postoji dužna pažnja u datoj situaciji, ta će se odluka (zavisno od doktrine precedenta) primenjivati u budućim slučajevima kada se strane nalaze u istom odnosu.

60. Presuda u predmetu *X. and Others v. Bedfordshire County Council* ([1995] 3 All England Law Reports 353) jeste glavni merodavan primer u Ujedinjenom Kraljevstvu u ovoj oblasti. U ovom slučaju je dato mišljenje da lokalni nadležni organ ne može da bude tužen za nemar ili za kršenje zakonske obaveze u pogledu obavljanja svojih funkcija vezano za dobrobit dece. U gore pomenutim činjenicama se navodi glavna presuda (vidi gore stavove 45–46).

61. Od donošenja presude u predmetu *X. and Others v. Bedfordshire County Council*, donete su još dve značajne presude vezano za opseg odgovornosti lokalnih nadležnih organa u pogledu brige o deci.

62. Apelacioni sud je doneo presudu u predmetu *W. and Others v. Essex County Council* ([1998] 3 All England Law Reports 111).

U ovom slučaju se radi o tvrdnji jedne majke i oca (prvi i drugi tužitelj), koji su pristali da budu roditelji hranitelji, da je tuženi lokalni nadležni organ smestio petnaestogodišnjeg dečaka G, u njihov dom iako su znali da je on osumnjičen ili poznat seksualni zlostavljač. Tokom boravka G. u njihovom domu, troje dece tužitelja (od četvrtog do šestog tužitelja) su bili izloženi seksualnom zlostavljanju i zbog toga su psihički oboleli. Tužitelji su pokrenuli tužbu protiv lokalnog nadležnog organa i socijalnog radnika koji je radio na tom slučaju, zahtevajući odštetu zbog nemara u radu i zbog nemarnog pogrešnog prikazivanja činjenica. Prilikom podnošenja zahteva od strane tuženog da se odbaci tužba zbog nepostojanja uverljivih razloga koji bi omogućili njeno pokretanje, sudije su odbacile tužbu roditelja ali su odbili da odbace tužbe dece. Apelacioni sud je potvrdio ovu odluku. U uvodnoj napomeni presude se daje kratak sadržaj zaključka Apelacionog suda:

„(1) Iako nema osnova za zahtev za isplatu odštete vezano za odluke done- te od strane lokalnog nadležnog organa tokom donošenja zakonom predviđenih odluka, ako je odluka koja je predmet žalbe bila toliko neopravdana da je izlazila van granica poverene mu diskrecije, nije postojao *a priori* razlog da se isključi od- govornost prema običajnom pravu. U ovom slučaju, pružanje informacija rodite- ljima je predstavljalo bitan deo vršenja nadležnosti i obavljanja dužnosti od strane tuženog, i dozvoljava se da se može dokazati da su te odluke van opsega njihove diskrecije. Shodno tome, budući da je takođe priznato da je šteta naneta deci bila razumno perdividiva i da je postojala dovoljna bliskost, pitanje s kojim se sud su- očio jeste da li je bilo pravično i opravdano da se Savetu ili socijalnom radniku nametne dužnu pažnju. Imajući u vidu činjenicu da bi dužna pažnja prema obi- čajnom pravu obuhvatala čitav zakonski ustrojen sistem za zaštitu ugrožene dece, da je zadatak lokalnog nadležnog organa i njegovih službenika koji rade s takvom decom izuzetno težak i osetljiv, da bi lokalni nadležni organ mogao da zauzme mnogo rezervisaniji pristup svojim obavezama ako bude obavezan da plati na- knadu štete, da je odnos između roditelja i socijalnih radnika često konfliktan i da povreda naneta deci tužitelja podleže naknadi štete prema Programu isplate na- knade štete licima koja su pretrpela povrede nastale usled nekog krivičnog dela, nije bilo pravično i razumno to učiniti. Iz toga proizilazi da prema roditeljima tu- žiteljima ne postoji dužna pažnja jer su oni i ovako i onako bili sekundarne žrtve u pogledu psihijatrijskih oboljenja na koje se pozivaju...

(2) (Sudija Stujart-Smit je imao izdvojeno mišljenje) Diskutabilno je zašto se razlozi politike koji se protive nametanju dužne pažnje lokalnom nadležnom organu u skladu s običajnim pravom u pogledu izvršavanja njihovih obaveza koje im nalažu da štite decu, nisu primenjivali u slučaju kada su deca čija je bezbed- nost bila razmatrana upravo ona deca u odnosu na koju lokalni nadležni organ nije izvršavao bilo kakvu zakonsku obavezu. U skladu s time, budući da u ovom slučaju, deca tužitelji nisu ona deca za koju je Savet obavljao bilo kakve direktne dužnosti staranja u okviru socijalnog sistema zaštite dece, već su živela kod svoje

kuće sa svojim roditeljima, i pružena su izričita uveravanja da seksualni zlostavljač neće biti smešten u njihovu kuću, njihova tužba treba da bude razmotrena...“

63. Njihovi roditelji su se dalje žalili i Gornji dom je 16. marta 2000. godine zaključio da je nemoguće reći da psihijatrijska povreda, koju su navodno pretrpeli roditelji, a koja je proistekla iz osećanja da su oni bili ti koji su zlostavljača i svoju decu sastavili ili iz osećaja odgovornosti što nisu ranije otkrili zlostavljača, ne spada u psihijatrijsku povredu kakvom je priznaje zakon, niti da je nedokazivo da lokalni organi vlasti imaju dužnost brižljivog postupanja prema roditeljima. Za tužbu koju su roditelji podneli nije se moglo reći da je sasvim izvesno ili potpuno jasno neosnovana da bi im trebalo zabraniti da je dalje podnesu radi pokretanja postupka pred sudom pa im je zato žalba uvažena.

64. Gornji dom je doneo presudu 17. juna 1990. godine u predmetu *Barrett v. London Borough of Enfield* ([1993] 3 Weekly Law Reports 79). Ovaj slučaj se odnosio na tvrdnje tužitelja, koji je od svog desetog meseca života do sedamaneste godine života bio poveren na staranje lokalnom nadležnom organu i da on iz nebrige nije štutio njegovu dobrobit uzrokujući duboko ukorenjene psihičke probleme. Lokalni nadležni organ je podneo zahtev da se tužba odbaci budući da nije bilo razloga za pokretanje sudskog postupka. Gornji dom je, složivši se sa žalbom tužitelja, jednoglasno smatrao da je presuda u predmetu *X. and Others v. Bedfordshire County Council* nije u okolnostima ovog slučaja onemogućavala da se podnese tužba zbog nemara protiv lokalnog nadležnog organa od strane deteta koje je nekada bilo njemu povereno na brigu.

65. Lord Braun-Vilkinson je u svojoj presudi u tom slučaju dao sledeći komentar o tome kako funkcioniše dužnost brižljivog postupanja:

„(1) Iako se reč ‘imunitet’ ponekad pogrešno koristi, stav da nije pravedno, pravično i opravdano odgovornim smatrati određenu grupu okrivljenih bilo u opštem smislu bilo vezano za određen tip aktivnosti, ne znači dati imunitet od odgovornosti kojoj ostatak sveta podleže. Da bi uopšte postojala odgovornost za nemarno postupanje, mora da postoji predušlov da je u pogledu politike pravedno, pravično i opravdano u tim uslovima nametati odgovornost zbog nemarnog postupanja. (2) U velikom broju slučajeva javna politika je dovela do donošenja odluke da nametanje odgovornosti ne bi bilo pravedno niti opravdano u datim okolnostima, na primer neke aktivnosti koje obavljaju osobe koje regulišu finansijsko poslovanje, građevinski inspektori, kontrolori brodova, socijalni radnici koji se bave slučajevima seksualnog zlostavljanja. U svim ovim slučajevima kao i u mnogim drugim zauzet je stav da će odgovarajuće vršenje primarnih funkcija tuženog u korist društva u celini biti sprečeno ako stalno moraju da se osvrću preko ramena kako bi izbegli odgovornost zbog nemarnog postupanja. U engleskom zakonu, odluka da li jeste ili nije pravedno, pravično i opravdano smatrati odgovornim za nemarno postupanje određene grupe potencijalnih optuženih zavisi od toga da li će se uzeti u obzir i odmeriti ukupna šteta koja može proisteći po javni interes u svim slučajevima ako se takva grupa smatra odgovornom za nemarno postupanje, u poređenju s ukupnim gubitkom svih potencijalnih tužitelja ako oni ne budu imali razloga da pokreću tužbu vezano za gubitak koji su oni pojedinačno pretrpeli. (3) U engleskom pravu, pitanje javne politike i pitanje da li je pravedno i razumno izreći odgovornost zbog nemarnog postupanja jesu pitanja

o kojima se odlučuje kao o pitanju prava. Jednom kada se donese odluka da, na primer, revizori neke kompanije iako jesu odgovorni deoničarima za nemarno obavljenu reviziju, nisu odgovorni onima koji predlažu investiranje u tu kompaniju (vidi predmet *Caparo Industries plc v. Dickman* [1990] 1 All ER 568, [1990] 2 AC 605), ta odluka će se primenjivati na sve buduće slučajeve iste vrste. Odluka ne zavisi od odmeravanja i postizanja ravnoteže u svakom pojedinačnom slučaju između štete koju je tužitelj pretrpeo i štete po javnost.“

G. Postupak skidanja predstavke sa spiska predmeta

66. U određeno vreme, nalog 18, pravilo 19 Poslovnika Vrhovnog suda predviđa da tužba može biti skinuta sa spiska predmeta ako ne sadrži opravdane razloge za pokretanje postupka. Ova nadležnost je opisana tako da je rezervisana za „jednostavne i očigledne slučajeve“, u kojima je tužba „očigledno neodrživa“.

67. Prilikom odlučivanja o skidanju predstavke sa spiska predmeta, sudovi su postupali na osnovu pretpostavke da su sve tvrdnje iznete od strane tužitelja istinite. Pitanje kojim su se sudovi bavili jeste da li je tužitelj, pod pretpostavkom da on može da dokaže sve činjenične tvrdnje na sudu, pružio opravdani razlog za pokretanje postupka.

68. Postupak skidanja predstavke sa spiska predmeta, koji je sada sadržan u delu 3.4 (2) Pravilnika o građanskom postupku koji je na snazi od 1999. godine, smatra se važnom odlikom engleskih građanskih postupaka, koji obavlja funkciju koja omogućava brzu i efikasnu pravdu, između ostalog, tako što sudovima omogućava da odmah odlučuju koje slučajeve treba potpuno ispitati i uputiti ih na sud, a koje slučajeve odmah treba odbaciti. Uz pomoć ovog postupka, moguće je još u ranoj fazi uz minimalne troškove po sve strane, utvrditi da li iznete činjenice otkrivaju tvrdnje koje postoje u pravu.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

69. Podnosioci predstavke su tvrdili da ih lokalni nadležni organ nije zaštitio od nehumanog i ponižavajućeg postupanja što je u suprotnosti sa članom 3 Konvencije, koja predviđa:

„Niko ne sme biti podvrgnut mučenju, ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju.“

70. Komisija je u svom Izveštaju izrazila jednoglasni stav da je došlo do povrede člana 3 Konvencije. Ona je smatrala da postoji pozitivna obaveza Države da zaštiti decu od postupanja koje se kosi s ovom odredbom. Nadležni organi su bili svesni ozbiljnog zlostavljanja i zanemarivanja kojima su četvero dece bili izloženi od strane svojih roditelja tokom niza godina i uprkos sredstvima koja su im u razumnoj meri bila dostupna, nisu preduzeli delotvorne korake da tome stanu na put.

71. Podnosioci predstavke su zatražili od Suda da potvrdi ovaj zaključak o povredi.

72. Država nije osporavala zaključak Komisije o tome da je postupanje kojim su četiri podnosioca predstavke bila izložena dostiglo onaj nivo ozbiljnosti koji je zabranjen članom 3 i da Država nije ispunila svoju pozitivnu obavezu, u skladu sa članom 3 Konvencije, da podnosiocima predstavke pruži odgovarajuću zaštitu od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja.

73. Sud ponavlja da član 3 sadrži jednu od najvažnijih vrednosti demokratskog društva. On u apsolutnom smislu zabranjuje mučenje ili nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje. Obaveza Visokih strana ugovornica prema članu 1 Konvencije da obezbede svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode definisane Konvencijom, uzeto zajedno sa članom 3, zahteva od Država da preduzmu mere koje bi obezbedile da pojedinci pod njihovom nadležnošću ne budu izloženi mučenju ili nečovečom ili ponižavajućem postupanju, uključujući i takvo zlostavljanje koje vrše fizička lica (vidi presudu od 23. septembra 1998. godine u predmetu *A. v. the United Kingdom, Reports on Judgments and Decisions* 1998–VI, str. 2699, st. 22). Ove mere bi trebalo da pruže efektivnu zaštitu, naročito dece i ostalih osetljivih lica i da sadrže opravdane korake kojima bi se sprečilo zlostavljanje koje organima vlasti jeste bilo ili je trebalo da bude poznato (videti *mutatis mutandis, Osman v. the United Kingdom*, presuda od 28. oktobra 1998. godine, *Reports* 1998–VIII, strane 3159–60, st. 116).

74. U ovom slučaju nema spora oko toga da su zanemarivanje i zlostavljanje koje su četvoro dece podnosilaca predstavke pretrpela dostigli nivo nečovečnog i ponižavajućeg postupanja (kao što je izloženo gore u stavovima 11–36). Lokalnom nadležnom organu je ukazano na ovo postupanje još oktobra 1987. godine. Zakonska obaveza mu je nalagala da zaštiti ovu decu a na raspolaganju mu je stajao čitav spektar ovlašćenja uključujući i izmeštanje dece iz njihovog doma. Međutim, deca su 30. aprila 1992. godine samo uzeta i smeštena u privremeni smeštaj kao vid hitne mere i to na insistiranje majke. U međuvremenu, tokom vremenskog perioda od četiri i po godine deca su u svojoj kući bila izložena nečemu što je dečji psihijatar konsultant koja je s njima obavila razgovor nazvala užasavajućim iskustvima (vidi gore stav 40). Komisija za isplatu naknade licima koja su pretrpela povrede nastale usled nekog krivičnog dela je takođe zaključila da su deca bila izložena neverovatnom zanemarivanju tokom dužeg vremenskog perioda i da su pretrpela fizičku i psihološku povredu koja se direktno može pripisati krivičnom delu nasilja (vidi gore stav 49). Sud je priznao težinu i osetljivost odluka s kojima je služba socijalne zaštite bila suočena kao i podjednako važno načelo poštovanja i očuvanja porodičnog života. Međutim, u ovom slučaju nema sumnje da sistem nije zaštitio ove podnosiocima predstavke od ozbiljnog i dugoročnog zanemarivanja i zlostavljanja.

75. U skladu s tim, došlo je do povrede člana 3 Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 8 KONVENCIJE

76. Podnosioci predstavke su tvrdili, kao alternativa njihovim žalbama u skladu sa članom 3 Konvencije, da su okolnosti pod kojima su bili izloženi zlostavljanju, a koje im je nanelo fizičku i psihološku povredu, predstavlja kršenje člana 8 Konvencije, koji načelom o poštovanju privatnog života, štiti fizički i moralni integritet.

77. Uzimajući u obzir zaključak da je došlo do povrede člana 3, Sud smatra da iz člana 8 Konvencije ne proizilazi ni jedno odvojeno pitanje.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 6 KONVENCIJE

78. Podnosioci predstavke tvrde da im je bio uskraćen pristup sudu kako bi se utvrdile njihove tvrdnje protiv lokalnog nadležnog organa u pogledu nemara u radu. Pozvali su se na član 6 Konvencije.

79. Član 6 stav 1 predviđa u prvoj rečenici:

„Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona.“

80. Država je osporavala postojanje bilo kakvog građanskog prava u ovom slučaju ili da je došlo do ograničavanja pristupa, ali Komisija je jednoglasno zaključila da je došlo do kršenja člana 6, zbog toga što je Gornji dom primenio pravilo o izuzeću u pogledu odgovornosti lokalnog nadležnog organa u pogledu staranja o deci, što je u ovim okolnostima predstavljalo nesrazmerno ograničenje pristupa sudu podnosiocima predstavke.

A. Navodi strana u sporu

1. Podnosioci predstavke

81. Podnosioci predstavke su naveli da je njihova tužba potpuno održiva kao stvar domaćeg prava, pozivajući se, između ostaloga, na gore navedeni predmet *Osman*. Pravo na pokretanje tužbe zbog nemara u radu, razlog za pokretanje postupka koji je određen u opštem smislu, predstavlja uspostavljeno građansko pravo u domaćem zakonodavstvu. Lokalni nadležni organ je priznao da je mogao da predvidi štetu po podnosiocima predstavke da su svoje dužnosti nemarno izvršavali i da je postojao blizak odnos, i na taj način su zadovoljena prva dva uslova neophodna za postojanje dužnosti brižljivog postupanja. Postojao je snažan argument da razlozi javne politike zahtevaju postojanje dužnost brižljivog postupanja i nije bilo prethodne odluke kojom bi se deliktna odgovornost isključila. Podnosioci predstavke su takođe ukazali na činjenicu da je sudija koji je izdao sudski nalog za starateljstvo nad decom, posebno dao dokumenta vezana za slučaj javnom pravobranioncu kako bi on mogao da obavi ispitivanje, i ako za to postoji osnova, da dalje postupa po navodima o

nemarnom postupanju; da je javni pravobranilac smatrao da su postojale održive tvrdnje za nemarno postupanje; da im je Odbor za pravnu pomoć dodelio pravnu pomoć kako bi se dalje postupalo i kako bi se tužba uputila Gornjem domu; i da je Apelacioni sud koji je odbacio tvrdnje većinom glasova, odobrio mogućnost žalbe Gornjem domu, a preduslov za takvo odobravanje žalbe jeste da je tužba održiva prema domaćem zakonodavstvu; da je predsednik Građanskog odeljenja Apelacionog suda, zaključio da postoji dužnost brižljivog postupanja, navodeći da je sve suprotno tome „uvreda za zdrav razum“; i da su u prethodnim slučajevima lokalni nadležni organi isplatili poravnaje u slučajevima vezanim za nemarno izvršavanje obaveza, na osnovu toga što su oni potencijalno podlegali odgovornosti. Postoji, dakle ozbiljno sporenje u domaćem zakonodavstvu da li postoji bilo kakvo načelo o izuzeću, i ono i dalje traje, i član 6 se može primeniti.

82. Pravilo o izuzeću koje je primenio Gornji dom je omogućilo da se predstavka podnosioca predstavke skine sa spiska predmeta a da prethodno nisu utvrđene činjenice i da nije pokrenut sudski postupak. Ovo se primenjivalo bez obzira na osnovanost ili ozbiljnost pretrpljenog zla. Iako je bilo osmišljeno kako bi se lokalni nadležni organi zaštitili od trošenja sredstava na odbranu od tužbi, u praksi se to pretvorilo u imunitet i imalo je dejstvo ograničavanja pristupa sudu.

83. Primena *blanco* pravila kojim se isključilo utvrđivanje tvrdnji podnosilaca predstavke bez obzira na ozbiljnost pretrpljenog zla, prirode i obima pokazane nebrige, ili fundamentalnih prava koja su bila dovedena u pitanje, predstavljalo je nesrazmerno ograničavanje njihovog prava na pristup sudu. Oni su naglasili ozbiljnost štete koju su pretrpeli usled produžene izloženosti zlostavljanju i zanemarivanju protiv čega su argumenti javne politike koji su usmereni protiv nametanja odgovornosti imali neznatnu težinu, naime, navodna opasnost od ispraznog parničenja, povećan oprez službi za socijalnu zaštitu u obavljanju svojih dužnosti ili težina ili osetljivost pitanja. Zaista, zahtevi da se efikasno ispituju slučajevi vezani za postupanja koja su u suprotnosti sa članom 3 ukazivali su jasno na priznavanje prava na pristup sudu onda kada se traži odgovornost Države za nečovečno ili ponižavajuće postupanje prema ugroženoj deci. Pozvali su se na zaključke Suda u predmetu *Osman* (koji je gore naveden, str. 3170, st. 151) da bi domaći sudovi trebalo da budu u stanju da razluče stepene zanemarivanja ili zla i da razmotre pravičnost u svakom pojedinačnom slučaju. Pravilo o izuzeću na toj osnovi bi trebalo da bude u stanju da različitim ljudskim pravima pruži razloge zasnovane na činjenicama u svakom pojedinačnom slučaju.

2. Država

84. Država je tvrdila da član 6 garantuje pravično suđenje prilikom odlučivanja samo o onim građanskim pravima i obavezama koje (makar na prvi pogled) poznaje domaće zakonodavstvo. On se ne odnosi na supstancijalno pitanje o tome da li pravo na naknadu postoji u bilo kojoj situaciji. Postupak koji su pokrenuli podnosioci predstavke pokazao je da takvo pravo ne postoji. Odluka da se njihova tužba skine sa spiska predmeta suda dotakla je delokrug domaćeg

zakonodavstva. Donoseći odluku da pravo na pokretanje postupka ne postoji u datim okolnostima, sudovi su primenili značajna ograničenja na deliktnu odgovornost, kao što bi to zakonodavna tela učinila u zakonu (vidi, na primer, presudu od 21. februara 1990. godine u predmetu *Powell and Rayner v. the United Kingdom*, Series A No. 171, str. 16–17, st. 36). Nije utvrđen razlog za pokretanje postupka koji je ograničen. U skladu s tim, tvrdilo se da se član 6 stav 1 ne može primeniti.

85. Država je tvrdila alternativno da nije došlo do primene imuniteta što bi se moglo smatrati ograničavanjem pristupa sudu. Čak i pod pretpostavkom da je postojalo neko diskutabilno pitanje, po njenom mišljenju, nema sumnje da je spor bio predmet pravične i javne rasprave poštujući garancije iz člana 6. Postupak skidanja predmeta sa spiska bio je važan način da se obezbedi brzo i efikasno razmatranje predmeta koji nisu imali nikavih izgleda u skladu sa zakonom. Ti ciljevi su postignuti a da pri tom tužiteljima nije uskraćeno pravo da sudu predoče sve argumente koji im idu u prilog. Stoga, budući da je pretpostavka bila da su činjenice onakve kakvim su u predstavki predstavljene, tužitelji nisu bili oštećeni time što dokazi nisu izneti na raspravu, a istovremeno su mogli sudu da predoče sve argumente koji njima idu u prilog kako bi ubedili sud da je njihova tužba održiva u pravnom smislu.

86. Pod pretpostavkom da njihovi argumenti o gore pomenutom nisu bili uspešni, Država je tvrdila da je svako ograničavanje pristupa sudu ipak predstavljalo težnju legitimnom cilju i da je bilo srazmerno. Cilj je bio da se održi efikasnost vitalnog sektora javnih usluga. Isključivanje odgovornosti je strogo bilo ograničeno obimom na one kategorije slučajeva na koje je primenjivano, parnice vezane za zloupotrebu službenog položaja, indirektna odgovornost za zaposlene koji nisu bili pogođeni. Domaći sudovi su sami pažljivo procenili pitanja javne politike koja su za i ona koja su protiv odgovornosti u svetlu načela engleskog obligacionog prava vezanog za delikte i socijalne i političke filozofije na kojima ta načela počivaju. Stoga je primereno dati veoma široko polje slobodne procene prilikom bilo kojeg rešavanja predmeta u međunarodnom pravu.

B. Ocena Suda

1. Primenljivost člana 6 Konvencije

87. Sud podseća na svoju stalnu sudsku praksu u smislu da se „član 6 stav 1 proteže samo na *‘osporavanja’* (sporove) o (građanskim) *‘pravima i obavezama’* za koje se može reći, barem iz razloga dokazivosti, da su priznati domaćim zakonodavstvom; on sam ne garantuje nikakav sadržaj za (građanska) *‘prava i obaveze’* u materijalnom pravu Visokih strana ugovornica“ (vidi presudu od 21. februara 1986. godine u predmetu *James and Others v. the United Kingdom*, Series A No. 98, str. 46–47, st. 81; presudu od 8. jula 1986. godine u predmetu *Lithgow and Others v. the United Kingdom*, Series A No. 102, str. 70, st. 192; i presuda od 9. decembra 1994. godine u predmetu *The Holy Monasteries v. Greece*, Series A No. 301–A, str. 36–37, st. 80). Međutim, on će se primenjivati na sporove „istin-

ske i ozbiljne prirode“ u vezi sa stvarnim postojanjem prava kao i opsegom ili načinom na koji se ono ostvaruje (vidi presudu od 23. oktobra 1985. godine u predmetu *Bentham v. the Netherlands*, Series A No. 97, str. 14–15, st. 32).

88. U ovom predmetu, podnosioci predstavke su zahtevali naknadu štete na osnovu navodnog nemarnog postupanja, delikta koji se u engleskom pravu uglavnom stvarao kroz sudsku praksu domaćih sudova. Strane su se složile da nije postojala prethodna odluka suda koja bi ukazivala da postoji odgovornost u pogledu štete koju je lokalni nadležni organ nemarnim postupanjem izazvao tokom vršenja svojih obaveza vezanih za zaštitu dece. U predmetu podnosioca predstavke domaći sudovi su bili pozvani da presude da li ova situacija potpada pod jednu od postojećih kategorija deliktne odgovornosti zbog nemarnog postupanja ili bi neku od kategorija trebalo proširiti na ovu situaciju (vidi gore stavove 57–65).

89. Sud se uverio da je na početku postupka postojao ozbiljan i istinski spor o postojanju prava za koje su podnosioci predstavke tvrdili da postoji u skladu s domaćim pravom koje se odnosi na nemarno postupanje, što se između ostaloga vidi i iz toga što je podnosiocima predstavke odobrena pravna pomoć kao i iz odluke Apelacionog suda da njihova tužba ima pravo na žalbu Gornjem domu. Tvrdnja Države da više ne postoji dokazivo (građansko) „pravo“ za potrebe člana 6, od onog trenutka kada je Gornji dom utvrdio da ne postoji dužnost brižljivog postupanja, odnosi se zapravo na sve tužbe koje su drugi tužitelji kasnije pokrenuli ili vodili. Odluka Gornjeg doma nije retroaktivno otklonila dokazivost tvrdnji podnosilaca predstavke (vidi presudu od 29. jula 1998. godine u predmetu *Le Calvez v. France, Reports* 1998–V, str. 1899–900, st. 56). U takvim okolnostima Sud smatra da je tužba podnosilaca predstavke, barem iz razloga opravdanosti, održiva u skladu s domaćim zakonima.

90. Član 6 se dakle, mogao primeniti na sudski postupak koji su pokrenuli podnosioci predstavke tvrdeći da je lokalni nadležni organi postupao nemarno. Sud, stoga mora da ispita da li su tokom postupka poštovani uslovi predviđeni članom 6.

3. Poštovanje člana 6 Konvencije

91. Sud je u predmetu *Golder v. the United Kingdom* (presuda od 21. februara 1975. godine, Series A No. 18, str. 13–18, st. 28–36), smatrao da bi procesne garancije predviđene članom 6 u vezi s pravičnošću, javnošću i ekspeditivnošću bile besmislene da ne postoji zaštita preduslova za uživanje tih garancija, naime, pristupa sudu. Sud je ustanovio to kao jedan bitan vid zaštite koja je zajemčena članom 6, pozivajući se na načela vladavine prava i izbegavanja proizvoljnog postupanja koji su u osnovi najvećeg dela Konvencije.

92. Član 6 stav 1 „može ... se na njega pozivati svako ko smatra da je ometanje ostvarivanja nekog od njegovih (građanskih) prava nezakonito i ko se žali da nije imao mogućnost da podnese tužbu sudu koji zadovoljava uslove predviđene članom 6 stav 1“ (vidi presudu od 23. juna 1981. godine u predmetu *Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium*, Series A No. 43, str. 20, st. 44). U slučajevima kada postoji ozbiljan i istinski spor oko zakonitosti takvih meša-

nja, koji se odnosi bilo na samo postojanje ili opseg traženog građanskog prava, član 6 stav 1 omogućava pojedincu „da o tom pitanju domaćeg zakonodavstva odlučuje sud“ (vidi presudu od 23. septembra 1982. godine u predmetu *Sporrong and Lönnroth v. Sweden*, Series A No. 52, str. 30, st. 81; vidi takođe presudu od 7. jula 1989. godine u predmetu *Tre Traktörer AB v. Sweden*, Series A No. 159, str. 18, st. 40).

93. Međutim, ovo pravo nije apsolutno. Ono može podlegati legitimnim ograničenjima kao što su zakonski predviđen prekluzivni rok, nalog za nadoknadu sudskih troškova, propisi koji se odnose na maloletna lica i duševno poremećena lica (vidi presudu od 22. oktobra 1996. godine u predmetu *Stubbings and Others v. the United Kingdom*, Reports 1996–VI, str. 1502–03, st. 51–52; presudu od 13. jula 1995. godine u predmetu *Tolstoy Miloslavsky v. the United Kingdom*, Series A No. 316–B, str. 80–81, st. 62–67; i gore navednu presudu u predmetu *Golder*, str. 19, st. 39). U slučajevima kada je pristup pojedincu ograničen bilo na osnovu zakona ili stvarno, Sud će ispitati da li su nametnuta ograničenja ugrozila suštinu prava i naročito, da li je to za cilj imalo postizanje legitimnog cilja i da li je bilo razumnog odnosa srazmernosti između korišćenih sredstava i cilja koji se želeo ostvariti (vidi presudu od 28. maja 1985. godine u predmetu *Ashingdane v. the United Kingdom*, Series A No. 93, str. 24–25, st. 57). Ako je ograničenje saglasno s ovim načelima, nema povrede člana 6.

94. Podnosioci predstavke tvrde da su u ovom slučaju odlukom Gornjeg doma, koji je zaključio da lokalni nadležni organ nije imao dužnost brižljivog postupanja, lišeni pristupa sudu budući da je to zapravo predstavljalo pravilo o izuzeću ili imunitet od odgovornosti, što je sprečilo da njihove tvrdnje budu razmatrane na osnovu činjenica.

95. Sud primećuje, pre svega, da podnosioci predstavke nisu bili onemogućeni ni na jedan praktičan način da svoje tvrdnje iznesu pred bilo koji domaći sud. Zapravo, slučaj je uporno bio predmet parničenja i stigao je do Gornjeg doma a podnosiocima predstavke je u tu svrhu pružena i pravna pomoć. A nije bilo ni pozivanja na pravila postupka niti prekluzivni rok. Domaći sudovi su se bavili predstavkom podnosioca predstavke za brisanje predmeta sa spiska budući da on ne sadrži opravdan razlog za pokretanje postupka. To je obuhvatalo ispitivanje u prethodnom postupku toga da li su, pod uslovom da su činjenice u tvrdnjama podnosilaca predstavke tačne, tvrdnje održive u skladu sa zakonom. Dakle, argumenti izneti pred sudove su bili usredsređeni na pravna pitanja, posebno u pogledu toga da li je lokalni nadležni organ prema podnosiocima predstavke imao obavezu dužnosti brižljivog postupanja.

96. Uz to, Sud se nije uverio da bi odluka Gornjeg doma da nije postojala dužnost brižljivog postupanja u slučaju podnosilaca predstavke, kao pitanje zakona, mogla da bude okarakterisana bilo kao pravilo o izuzeću ili imunitet koji su podnosiocima predstavke onemogućili pristup sudu. Kao što je to lord Braun-Vilkins objasnio u svom glavnom izlaganju, Gornji dom je razmatrao pitanje da li bi sudovi u okviru svoje zakonodavne uloge prema običajnom pravu (*common law*), trebalo da razviju novu kategoriju nemarnog postupanja, to je kategorija slučaja u kojima se smatralo da dužnost brižljivog postupanja ne postoji (vidi

gore stav 46). Gornji dom je, posle uzimanja u obzir oprečnih pitanja javne politike, odlučio da ne proširi odgovornost za nemarno postupanje na novo područje. Na taj način je suzio opseg odgovornosti koji potpada pod onaj deo obligacionog prava koji se odnosi na delikte.

97. Ovom odlukom je okončan ovaj slučaj a da pri tom u dokazima nisu razmatrane činjenice. Međutim, ako u pravnom smislu, nije bilo osnova za tužbu, pretres dokaza bi bio jedan skup i dugotrajan proces koji podnosiocima predstavke po okončanju ne bi pružio bilo kakvo pravno sredstvo. Nema razloga razmatrati postupak za uklanjanje sa spiska predmeta kojom se odlučuje o postojanju opravdanog razloga za pokretanje spora kao da on *per se* krši načelo pristupa sudu. Prilikom takvog postupka, tužilac je uopšteno u mogućnosti da sudu podnese argumente u prilog njegovih ili njenih tvrdnji i sud će odlučivati o tim pitanjima na kraju akuzatorskog postupka (vidi gore stavove 66–68).

98. Isto tako Sud nije ubeđen tvdnjom da, bez obzira na stav u domaćem pravu, ta odluka stvara imunitet, u stvari ili praktično, usled njene sveobuhvatne ili *blanco* prirode. Ta odluka se odnosila samo na jedan vid vršenja nadležnosti i dužnosti lokalnog nadležnog organa i ne može se smatrati proizvoljnim uklanjanjem jurisdikcije suda da odlučuje u čitavom nizu građanskopravnih tužbi (vidi presudu od 21. septembra 1994. godine u predmetu *Fayed v. the United Kingdom*, Series A No. 294–V, str. 49–50, st. 65). Kao što je Sud podsetio u stavu 87, pitanje je načela sudske prakse vezane za Konvenciju što član 6 sam po sebi ne jemči bilo kakav sadržaj za građanska prava i dužnosti u nacionalnom pravu, iako drugi članovi kao što su oni koji štite pravo na poštovanje porodičnog života (član 8) i pravo na imovinu (član 1 Protokola br. 1) to čine. Nije dovoljno uključiti član 6 stav 1 kako bi se nepostojanje osnova za pokretanje spora prema domaćem zakonu moglo opisati kao da ima isti efekat kao imunitet, u smislu što ne omogućava podnosiocu predstavke da podnese tužbu zbog date kategorije povrede koju je pretrpeo.

99. Uz to, ne može se reći da je Gornji dom došao do svog zaključka a da prethodno nije pažljivo odmerio razloge politike koji su za i protiv nametanja deliktne odgovornosti lokalnim nadležnim organima u okolnostima slučaja podnosilaca predstavke. Lord Braun-Vilkins je u svojoj glavnoj presudi u Gornjem domu, potvrdio da je potrebno imati veoma snažne protiv-razloge da bi se načelo javne politike, da nepravdu treba ispraviti, moglo potreti (vidi gore stav 46). On je težinu tog načela odmerio u odnosu na druga pitanja javne politike i došao do zaključka da nije pravično, pravedno niti opravdano lokalnom nadležnom organu nametati dužnost brižljivog postupanja u slučaju ovih podnosilaca predstavke. Treba znati da su u kasnijim slučajevima domaći sudovi dalje definisali ovu zakonsku oblast u pogledu odgovornosti lokalnih nadležnih organa po pitanju brige o deci, smatrajući da dužnost brižljivog postupanja može da proistekne u drugim faktičkim situacijama, kada, na primer, detetu je nanoseno zlo dok je pod starateljstvom lokalnih nadležnih organa ili kada je hraniteljskoj porodici nanoseno zlo usled toga što je lokalni nadležni organ u njihov dom smestio nekog adolescenta za kojeg se zna da je u prošlosti zloupotrebljavao mlađu decu (vidi citirane predmete *W. and Others v. Essex County Council* i *Barrett*, gore u stavovima 62–65).

100. Podnosioci predstavke i Komisija su se u svom izveštaju pozivali na (vidi gore) predmet *Osman* koji ukazuje da izuzeće od odgovornosti za nemar, u ovom konkretnom slučaju ticalo se radnji ili propusta policije u istrazi i sprečavanju krivičnog dela, predstavlja ograničavanje pristupa sudu. Sud smatra da je mišljenje u slučaju *Osman* zasnovano na razumevanju pravnih odredbi o nemarnom izvršavanju obaveza (vidi, naročito, gore navedeni predmet *Osman*, str. 3166–67, st. 138–39) koji se mora razmotriti u svetlu razjašnjenja koja su kasnije dali domaći sudovi i posebno Gornji dom. Sud se uverio da pravne odredbe o nemarnom izvršavanju obaveza onako kako se dalje razvijao posle odluke u (gore navedenom) predmetu *Caparo Industries plc* i kako je nedavno analizovan u (gore pomenutom, *loc. cit.*) slučaju *Barrett*, uključuje pravičan, pravedan i opravdan kriterijum kao suštinski element dužnosti brižljivog postupanja i da primena zakona u pogledu tog elementa u ovom predmetu ne stvara imunitet. U datom predmetu, Sud zaključuje da nemogućnost podnosioca predstavke da podnesu tužbu protiv lokalnog nadležnog organa nije proistekla iz imuniteta već iz primenljivih načela koja upravljaju materijalnim pravom na pokretanje postupka u domaćem zakonodavstvu. Nije došlo do ograničavanja pristupa sudu u onom smislu kao u (gore navedenom, *loc. cit.*) predmetu *Ashingdane*.

101. Stoga, podnosioci predstavke ne mogu da tvrde da im je uskraćeno bilo koje pravo na utvrđivanje opravdanosti njihovih tvrdnji za nemarno obavljanje dužnosti. Njihove tvrdnje su pravilno i pravično ispitane u svetlu primenljivih načela domaćeg zakonodavstva koja se odnose na deliktну odgovornost po osnovu nemara. Pošto je Gornji dom odlučio o dokazivim pravnim pitanjima koja su u predmet unela primenljivost člana 6 stav 1 Konvencije (vidi gore stavove 87–89), podnosioci predstavke nisu više mogli da polažu bilo kakvo pravo prema članu 6 stav 1 kako bi im bilo omogućena rasprava vezana za činjenice. Kao što je već istaknuto u gornjem tekstu, rasprava te vrste ne bi imala nikakvu svrhu osim u slučaju da je ustanovljeno da u ovom slučaju postoji zanemarivanje dužnosti brižljivog postupanja. Nije na Sudu da utvrđuje da je ovo trebalo da bude ishod postupka brisanja sa spiska predmeta budući da bi to podrazumevalo zamenu sopstvenih stanovišta u pogledu ispravnog tumačenja i sadržaja domaćeg zakonodavstva.

102. Pa ipak dogodilo se da je tumačenje domaćeg zakona od strane Gornjeg doma za rezultat imalo to da se slučaj podnosioca predstavke skine sa spiska predmeta. Vladalo je mišljenje da deliktна odgovornost po osnovu nemara ne nameće lokalnom nadležnom organu dužnost brižljivog postupanja prilikom obavljanja njihovih zakonskih nadležnosti. Psihijatar je njihovo iskustvo opisao kao „užasavajuće“ (vidi gore stav 40) i Sud je ustanovio da su oni žrtve povrede člana 3 (vidi gore stav 74). Pa ipak, ishod postupka koji su oni pokrenuli pred domaćim sudovima jeste takav da oni, kao i sva deca sa sličnim tužbama, ne mogu da tuže lokalni nadležni organ zbog nemarnog postupanja, radi ostvarivanja prava na naknadu štete, bez obzira koliko je predvidivo i veliko bilo zlo koje su pretrpeli i bez obzira koliko nerazumno bilo ponašanje lokalnog nadležnog organa koji nije preduzeo korake da to zlo spreči. Podnosioci predstavke isprav-

no tvrde da raskorak za koji su utvrdili da postoji u domaćem zakonodavstvu jeste takav da pokreće pitanje koje je definisano Konvencijom, ali po mišljenju suda to je pitanje koje potpada pod član 13, a ne pod član 6 stav 1.

103. Sud ističe da su predmet i svrha na kojima se Konvecija zasniva, što se vidi u članu 1, takvi da države ugovornice u okviru svoje nadležnosti treba da jemče prava i slobode. Od fundamentalnog značaja za mehanizam zaštite koji je utvrđen Konvencijom jeste da sami nacionalni sistemi budu ti koji obezbeđuju pravno zadovoljenje zbog kršenja njegovih odredbi, da je Sud taj koji vrši ulogu nadgledanja u skladu s načelom subsidijarnosti. U tom kontekstu, član 13, kojim se zahteva delotvorni pravni lek u pogledu povrede Konvencije, ima ulogu koja je od ključnog značaja. Pritužbe podnosioca predstavke se u suštini svode na to da im nije pružen pravni lek na sudu zbog toga što im nije pružen onaj nivo zaštite protiv zloupotrebe na koju u skladu sa članom 3 Konvencije imaju pravo. Domaći sudovi se pozivaju na načelo javne politike da je prvi zadatak zakona da „povrede koje su nastale ispravi“ (vidi gore član 46). Što se tiče povreda kojima se bavi Konvecija, član 13 je taj koji uključuje to načelo (vidi, između ostalog, predmet *Kudla v. Poland* [GC], br. 30210/96, st. 152, ECHR 2000–XI). Prava podnosioca predstavke na pravni lek treba ispitati u skladu sa članom 13 i po potrebi zadovoljiti.

104. U skladu s tim, Sud smatra da nije došlo do povrede člana 6 Konvencije.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANA 13 KONVENCIJE

105. Podnosioci predstavke su tvrdili da im nije omogućen pravni lek za štetu koju su pretrpeli usled toga što ih lokalni nadležni organ nije zaštitio pozivajući se pri tom na član 13 Konvencije koji predviđa:

„Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.“

106. Podnosioci predstavke su tvrdili da ih je pravilo o izuzeću koje je ustanovio Gornji dom u njihovom slučaju, lišilo bilo kakvog delotvornog pravnog leka u okviru domaćeg pravnog sistema zbog povrede člana 3 koju su pretrpeli. Iako pravni lek koji propisuje član 13 ne mora uvek biti pravosudnog tipa, sud je trebalo da odlučuje o njihovom slučaju. To je zato što je utvrđivanje deliktne odgovornosti po osnovu nemara jedini pravni lek u nacionalnom zakonodavstvu koji je u mogućnosti da utvrdi suštinu njihove tužbe i koji bi (osim navodnog imuniteta) mogao približno da zadovolji zahteve iz Konvencije. Takođe, odgovornost javnih službenika, što je glavno i u članu 3 i u članu 13, zahteva pravo na pristup sudu čime bi pojedinac mogao da pozove na odgovornost nadležne javne službenike tokom akuzatorskog postupka i da dobije izvršiv nalog za naknadu štete ako se tvrdnje dokažu. Jezička formulacija člana 13 takođe zabranjuje postojanje imuniteta za javne službenike i svaki takav imunitet se ima smatrati suprotnim predmetu i svrsi Konvencije.

107. Država je istakla da je bilo nekoliko pravnih lekova koji su bili dostupni podnosiocima predstavke koji su donekle omogućavali delotvorno zadovoljenje pravde. U to spada isplata naknade od strane Komisije za isplatu naknade licima koja su pretrpela povrede (CICB) nastale usled nekog krivičnog dela, mogućnost da se žale ombudsmanu na nivou lokalne vlasti i pokretanje žalbenog postupka u skladu sa Zakonom o deci iz 1989. godine. Međutim, Država je prihvatila da u specifičnim okolnostima karakterističnim za ovaj predmet, pravna sredstva nisu bila dovoljna, bilo pojedinačno ili zajedno uzeta, da bi zadovoljila uslove iz člana 13. Država se složila da je došlo do ozbiljne povrede jednog od najvažnijih prava utvrđenih Konvencijom, da CICB može da dodeli naknadu štete samo za posledice koje su nastale usled nekog krivičnog dela a ne za posledice nemara i da bilo koja preporuka od ombudsmana ne bi bila pravno primenljiva. Ona je imala obavezu da, u ovom slučaju, obezbedi da neki oblik naknade bude pružen zbog štete pretrpljene usled povrede člana 3, bilo putem šireg zakonskog programa naknade, bilo putem zakonski izvršive naknade koju dodeli ombudsman ili sudovi. Država je istakla da od oktobra 2000. godine, kada je Zakon o ljudskim pravima iz 1998. godine stupio na snagu, žrtva može da pokrene postupak pred sudom protiv nekog javnog organa vlasti zbog kršenja nekog materijalnog prava i sudovi bi imali nadležnost da dodeljuju naknadu štete.

108. Kao što je Sud u više navrata naveo, član 13 Konvencije garantuje raspoloživost pravnog sredstva za ostvarivanje suštine prava i sloboda po Konvenciji na nacionalnom nivou bez obzira na kojem nivou se mogu obezbeđivati u domaćem pravnom poretku. Stoga član 13 zahteva postojanje domaćeg pravnog leka koje se bavi suštinom „mogućeg zahteva“ (*arguable complaint*) na osnovu Konvencije i dodeljivanjem odgovarajućeg obeštećenja, iako je državama ugovornicama ostavljeno izvesno diskreciono pravo odlučivanja o načinu na koji će oni poštovati svoje obaveze koje u skladu s ovom odredbom Konvencije imaju. Opseg obaveza prema članu 13 takođe može da varira u zavisnosti od prirode tvrdnji podnosioca predstavke u skladu s Konvencijom. I pored toga, pravno sredstvo koje član 13 zahteva mora biti „delotvorno“ i u praksi i u pravu (vidi, pored ostalih izvora, presudu od 25. septembra 1997. godine u predmetu *Aydin v. Turkey, Reports 1997–VI*, str. 1895–96, st. 103).

109. Sud je prethodno smatrao da kada se radi o pravu koje je od fundamentalnog značaja, kao što je pravo na život ili zabrana mučenja, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja, član 13 nalaže, uz isplatu naknade štete u odgovarajućim slučajevima, sprovođenje detaljne i delotvorne istrage kojom bi se utvrdio identitet i kaznila lica odgovorna za taj čin, kao i da se tužitelju omogućí delotvoran pristup postupku istrage (vidi presudu od 19. februara 1998. godine u predmetu *Kaya v. Turkey, Reports 1998–I*, str. 330–31, st. 107). Ovi slučajevi su se, međutim, odnosili na navodna ubistva ili izlaganje postupcima koji se kose sa članom 3 a koji uključuju potencijalnu krivičnu odgovornost službenika bezbednosnih snaga. U slučajevima u kojima se tvrdi da organi vlasti nisu zaštitili neku osobu od radnji drugih lica, član 13 ne mora uvek da zahteva da organi vlasti budu odgovorni za ispitivanje tvrdnji. Žrtvi ili porodici žrtve bi trebalo da bude dostupan mehanizam koji služi za utvrđivanje svake odgovornosti državnih službenika ili državnih tela za radnje ili propuste u koje spada kršenje prava

zagarantovanih Konvencijom. Uz to, u slučaju kršenja članova 2 i 3 Konvencije, koji se svrstavaju u najfundamentalnije odredbe Konvencije, naknada za nematerijalnu štetu koja proističe iz kršenja, bi načelno trebalo da bude sastavni deo čitavog niza dostupnih pravnih sredstava.

110. Podnosioci predstavke su tvrdili da u njihovom slučaju jedino delotvorno pravno sredstvo jeste akuzatorski sudski postupak protiv javnog organa vlasti koji je odgovoran za kršenje. Sud napominje da se Država složila s tim da niz pravnih sredstava koje su podnosioci predstavke imali na raspolaganju nisu bila dovoljno delotvorna. Istakao je da će u budućnosti, u skladu sa Zakonom o ljudskim pravima iz 1998. godine, žrtve kršenja ljudskih prava moći da pokrenu postupak pred sudom koji će imati ovlašćenja da im dosudi naknadu štete. Sud ne smatra primerenim u ovom slučaju da donosi zaključke o tome da li je sam sudski postupak mogao da pruži delotvorno pravno zadovoljenje, iako sudska pravna sredstva zaista daju snažne garancije nezavisnosti, pristup žrtvi i porodici i izvršivost naknada u skladu sa zahtevima iz člana 13 (vidi, *mutatis mutandis*, presudu od 6. septembra 1978. godine u predmetu *Klass and Others v. Germany*, Series A No. 28, str. 30, st. 67).

111. Sud zaključuje da u ovom slučaju podnosioci predstavke nisu imali delotvoran način da se utvrde njihove tvrdnje da ih lokalni nadležni organ nije zaštitio od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja, niti mogućnost da dođu do izvršive naknade za štetu koju su usled toga pretrpeli. Konačno, nije im omogućeno pravno sredstvo u pogledu kršenja člana 3 i u skladu s time, došlo je do povrede člana 13 Konvencije.

V. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

112. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.“

A. Materijalna šteta

1. Podnosioci predstavke

113. Podnosioci predstavke su tvrdili da je trebalo da im se isplati naknada štete na ime izgubljene buduće zarade i na ime budućih zdravstvenih troškova. Njihova iskustva su na različite načine i u različitoj meri, uništila njihove živote. Značajna odšteta bi trebalo da im bude isplaćena što bi im omogućilo da krenu dalje sa svojim životom imajući pri tome barem neku finansijsku sigurnost, mogućnost da izgrade nezavisnu egzistenciju i sredstva kojima mogu da plate terapiju i pomoć.

114. Podnosioci predstavke su dostavili ažurirane lekarske izveštaje od 16. maja 2000. godine koje je sastavila dr Džin Haris-Hendriks vezano za njihov napredak i prognozu za budućnost.

- (i) Z. je opisana kao osoba koja se oporavila od ozbiljne bolesti depresije od koje je patila u vreme kada je izmeštena na staranje. Mada više ne pati od nekog psihičkog oboljenja, ima emotivne, socijalne i praktične teškoće koje su mnogo ozbiljnije nego što je to uobičajeno za devojku njenih godina i statistički gledano pod rizikom je da u odraslom dobu razvije anksioznost a možda i bolest depresije. Njeni problemi su ocenjeni kao umereno ozbiljni problemi. Procenjuje se da će joj biti potrebna psihijatrijska terapija da bi mogla da se bori sa svojom osetljivošću naročito u vreme promena, koju ne pokriva Nacionalno zdravstveno osiguranje, a koja se procenjuje na između 60 i 100 seansi a cena po seansi iznosi između 70 i 90 funti sterling (GBP). Velika je verovatnoća da će na tržištu rada takođe biti ugrožena, iako se očekuje da će moći dalje da se obrazuje, održava svoje mentalno zdravlje i bude radno sposobna. U njeno ime, njeni predstavnici traže GBP 9,000 za troškove budućeg psihijatrijskog lečenja i GBP 40.000 da bi se nadomestio njen hendikep na tržištu rada, ukupno GBP 49,000.
- (ii) A. se nije pojavio na razgovoru s dr Haris-Hendriks, koja je takođe primetila da nedostaju pojedinosti o vremenskim periodima koje je A. provodio na staranju. Ona je s njim, međutim, razgovarala maja 1993. godine u ime lokalnog nadležnog organa i poseduje neke podatke o njegovom prethodnom lečenju i problemima. Na osnovu toga ona je zaključila da on boluje od dugoročne psihijatrijske bolesti i da mu je prognoza za oporavak sumorna. Njegove šanse da se uklopi u normalan školski sistem su i dalje veoma loše. Bio je sklon agresivnosti i imao je teškoće sa svakodnevnim zadacima. Trenutno pati od poremećaja reaktivnog vezivanja koji je direktna posledica toga što su ga roditelji teško zapostavljali i zlostavljali. Prognoza za budućnost je izuzetno sumorna i sva je prilika da će mu biti potrebna povremena hospitalizacija. Što se tiče radne sposobnosti on je ozbiljno hendikepiran i najverovatnije nikada neće moći da zadrži neki posao. Pod pretpostavkom da bi on u suprotnom slučaju mogao da nađe neki nisko plaćeni manuelni posao i da zarađuje GBP 15.000 godišnje i da ima normalni radni vek do 65. godine života, i uzimajući u obzir nezvesnosti i rano poravnanje, on traži GBP 150.000 na ime izgubljene buduće zarade. Budući da on ima veliku i kontinuiranu potrebu za psihijatrijskim lečenjem koje nije pokriveno Nacionalnim zdravstvenim osiguranjem, on traži GBP 50.000 kao minimalni iznos za lečenje u budućnosti. Ovo sve zajedno iznosi GBP 200.000.
- (iii) B. i dalje pati od nelečenog posttraumatskog stresnog poremećaja i od hroničnog generalizovanog anksioznog poremećaja. On ima užasavajuće noćne more i ako se ne bude lečio, najverovatnije će i dalje ostati u istom poremećenom emocionalnom stanju. Njemu je potrebno kontinuirano psihijatrijsko lečenje sve do odraslog doba koje nije pokrivena ograničenim uslugama koje pruža Nacionalno zdravstve-

no osiguranje. Ovi troškovi su procenjeni na minimalni iznos od oko GBP 50.000. Usled hroničnog psihijatrijskog poremećaja i ograničenih socijalnih veština, on ostaje ugrožen u pogledu daljeg školovanja i zapošljavanja. Njegovi izgledi da u budućnosti nađe zaposlenje nisu tako sumorni kao kod A, ali je verovatno da će tokom svog radnog veka imati duže prekide radnog odnosa. Na osnovu pretpostavke od šest pauza od po godinu dana, pri prosečnoj zaradi radnika od GBP 15.000 godišnje, on traži iznos od GBP 90.000. To sve zajedno iznosi 140.000.

- (iv) C. je okarakterisana kao srećna u svom novom domu gde su je usvojili, iako nosi pozamašan teret svog porekla i tragove koji je na njega podsećaju. Povremeno oseća bes i anksioznost u odnosu na svoju biološku majku. Ima određene probleme u ponašanju koji su zaostali iz prošlosti a koji će se najverovatnije dobro kontrolisati uz pomoć dobrog roditeljskog staranja ljudi koji su je usvojili. Međutim, ona je više sklona anksioznosti nego ostala deca i postoji veliki rizik od depresije kasnije u životu. Trenutno joj nije potrebna psihijatrijska pomoć iako bi joj trebalo obezbediti sredstva za psihijatrijsko lečenje tokom adolescentnog doba i odraslog doba. Traži se suma od GBP 4.500 na ime psihijatrijskog lečenja koje je obračunato na osnovu potrebnih 30–50 seansi tretmana po ceni od GBP 70–90. Traži se GBP 10.000 za ime izgubljene buduće zarade, što ukupno daje iznos od 14.500 GBP.

U svim izveštajima postoji komentar o tome da bi deca imala koristi da im je 1994. godine na ime odštete isplaćena naknada zato što bi im to omogućilo da dobiju dodatnu psihijatrijsku pomoć što bi poboljšalo prognozu za budućnost. U slučaju A, njegove teškoće su se još više pogoršale usled nedostatka lečenja, jer su odgovarajuća psihijatrijska i obrazovna pomoć kao i podrška okruženja mogli značajno da poprave njegove izgleda za budućnost. U slučaju B. dodatna psihijatrijska pomoć je mogla da smanji stepen njegove trenutne osetljivosti kao i da učini da njegova prognoza za budućnost ne bude toliko sumorna. U izveštajima se takođe izražava žaljenje što se lokalni nadležni organ nije dalje bavio uputima za psihoterapiju za A. i B. iz 1993. godine (za njih oboje) i iz 1998. godine (za B.) i primećuje se da je jednom od socijalnih radnika rečeno da nema ni novca ni vremena da se taj posao obavi.

2. Država

115. Država tvrdi da je pogrešno oslanjati se na domaću sudsku praksu i skale za ocenjivanje u pogledu tužbi za pravično zadovoljenje u skladu sa članom 41 budući da je Sud sam doneo svoju procenu u skladu s načelima svoje prakse. Takođe je naglašeno da se mora uzeti u obzir da zlostavljanje i zanemarivanje kojem su podnosioci predstavke bili izloženi nisu to pretrpeli od lokalnog nadležnog organa već od strane svojih roditelja. Takođe je relevantno i to da je kršenje člana 3 proisteklo tek pošto nisu preduzeti delotvorni koraci jer se

situacija u kući nije značajno popravila – nije bilo razloga da se pretpostavi da je decu trebalo odmah izmestiti iz njihove kuće. Niti bi trebalo bilo kakvu naknadu dodeliti u pogledu navodne povrede člana 13 budući da bi ta šteta bila nadoknađena putem naknade štete koja se dodeljuje prema članu 3. Prilikom procenjivanja koja bi naknada štete bila pravična, treba takođe imati u vidu da je podnosiocima predstavke na raspolaganju bio čitav niz pravnih sredstava za naknadu štete, naročito to što im CICB dodelio naknadu štete.

116. U pogledu nedavnih lekarskih izveštaja, Država takođe smatra da su oni formulisani uglavnom u istom smislu, pri tom ne praveći razliku između stanja dece u pogledu njihove starosti u vreme kršenja prava, o njihovom polu i trajanju postupanja. U obzir nije uzeta ni uloga koju temperament podnosioca predstavke igra niti faktori okruženja uključujući i brigu koju su dobijali od 1992. godine. Niti je u obzir uzeto zlo koje su oni možda pretrpeli od kada su uzeti na staranje.

117. Osvrćući se na određene tvrdnje, Država zapaža da se Z. oporavila od bolesti depresije i da je postizala izuzetne rezultate tokom školovanja bez nekih većih problema. Ništa ne potkrepljuje tvrdnju o 60 do 100 seansi psihoterapeutskog lečenja. Imajući u vidu njen pozitivan napredak, tvrdnja o statističkoj podložnosti anksioznosti i bolesti depresije u budućnosti isto tako nije opravdana.

Izveštaj o A. je po mišljenju Države bio posebno nezadovoljavajući budući da je sastavljen a da pri tom A. nije došao na razgovor i da je sačinjen bez svih podataka o njegovoj prošlosti. Iako nije bio upućen na specijalističku kliniku kao što je predloženo, on jeste išao na radnu terapiju u okviru svoje zajednice gde je živeo između 1996. i 1998. godine. Ima vrlo malo ili nikakvih osnova za tvrdnju da su se njegove teškoće pogoršale usled toga što u prošlosti nije uspeo da dobije naknadu štete.

Isto tako, izveštaj o B. je visoko spekulativne prirode i neobrazložen je u pogledu navodnog negativnog uticaja koji je nemogućnost dobijanja naknade štete izazvala. Komentari o njegovim obrazovnim teškoćama su nedosledni.

Izveštaj o C. ukazuje da ona nije psihički bolesna i da dobro napreduje, usled čega je teško razumeti kako to ona ima emotivnih i praktičnih teškoća koje su veće nego kod prosečne devojke njenih godina. Dokazi ne potvrđuju tvrdnju o budućim verovatnim potrebama i navodnom uticaju koji je nemogućnost dobijanja naknade štete izazvala.

118. Država tvrdi da u svetlu ovih razmatranja iznos od GBP 20.000 za Z, GBP 40.000 za A, GBP 30.000 za B i GBP 10.000 za C. predstavljaju pravično zadovoljenje za podnosiocima predstavke i za materijalnu i za nematerijalnu štetu.

3. Ocena Suda

119. U pogledu zahteva podnosilaca predstavke za naknadu materijalnih gubitaka, praksa Suda predviđa da mora da postoji jasna uzročno-posledična veza između štete koju podnosilac predstavke tvrdi da je pretrpeo i povrede

Konvencije, i da to može, u odgovarajućem slučaju, obuhvatati i naknadu štete u pogledu gubitka zarade (vidi, između ostalih izvora, presudu od 13. juna 1994. godine u predmetu *Barberà, Messegué and Jabardo v. Spain*, (član 50), Series A No. 285-C, str. 57–58, st. 16–20, i presudu u predmetu *Çakici v. Turkey* [GC], br. 23657/94, st. 127, ECHR 1999-IV).

120. Precizno obračunavanje iznosa koji je potreban da bi obeštećenje bilo potpuno (*restitutio in integrum*) u pogledu materijalnih gubitaka koje su podnosioci predstavke pretrpeli može biti onemogućeno time što je šteta proistekla iz povrede koja je neizvesna po svojoj prirodi (vidi presudu od 18. oktobra 1982. godine u predmetu *Young, James and Webster v. the United Kingdom* (član 50), Series A No. 55, str. 6–7, st. 11). Naknada štete se može dodeliti bez obzira na veliki broj stvari čiji se uticaj ne može tačno proceniti a koje su vezane za procenu budućih gubitaka, iako što je više vremena proteklo, to neizvesnija postaje veza između kršenja i štete. Pitanje o kojem treba u takvim slučajevima odlučivati jeste pitanje stepena pravičnog zadovoljenja, u pogledu na prošle i buduće materijalne gubitke, koje treba dodeliti svakom podnosiocu predstavke, a o tome treba da odlučuje Sud po sopstvenoj diskreciji imajući u vidu šta je pravično (vidi presudu od 6. novembra 1980. godine u predmetu *The Sunday Times v. the United Kingdom* (br. 1) (član 50), Series A No. 38, str. 9, st. 15 i presudu u predmetu *Smith and Grady v. the United Kingdom* (pravično zadovoljenje), br. 33985/96 i 33986/96, st. 18–19, ECHR 2000-IX). U tom odlučivanju, naknade dodeljene u sličnim domaćim predmetima jeste relevantan ali ne i odlučujući element.

121. Što se tiče ovog slučaja, Sud podseća da su svo četvoro dece pretrpelo psihološku i fizičku štetu kao rezultat zloupotrebe i zanemarivanja od strane njihovih roditelja tokom vremenskog perioda od preko četiri godine (vidi gore stavove 11–40). Kršenje člana 3 se ticalo toga što lokalni nadležni organ nije preduzeo opravdane korake koji su mu bili na raspolaganju kako bi ih zaštitio od te štete. Dakle, postoji neposredna uzročno-posledična veza između kršenja i štete koju su deca pretrpela. Iako je tačno, kako Država tvrdi, da nije bilo razloga da deca odmah budu uzeta na staranje i da bi ona možda pretrpela štetu i da su delotvorni koraci i bili preduzeti ranije, Sud zapaža da je ozbiljnost štete koju su deca pretrpela neraskidivo vezana za dugačak vremenski period tokom kojeg je zlostavljanje trajalo, što je u ovom slučaju faktor koji predstavlja samu srž povrede člana 3.

122. Sud je uzeo u razmatranje argumente koje je iznela Država o lekarским izveštajima koje su podneli podnosioci predstavke, a posebno to što nije učinjen nikakav napor da se uporede izgledi dece u obrazovanju i zapošljavanju pre nego što su uzeti na staranje. Ne može se, na primer, prenebregnuti činjenica da bi A. i B za koje je utvrđeno da imaju probleme s obrazovanjem, u svakom slučaju imali neke probleme. Međutim, takve ocene bi neizbežno bile neprecizne i u određenoj meri spekulativne prirode, kao što su i stavovi koje je iznela dr Haris-Hendriks u pogledu prognoze za budućnost i uticaja na izgledu u pogledu

obrazovanja i zapošljavanja. Takođe treba znati da lekarski izveštaji nisu bili testirani tokom akuzatorskog postupka.

123. Pa ipak je moguće zaključiti, na osnovu podataka koji su Sudu dostupni, da će ovo četvoro dece, najverovatnije čitavog života patiti zbog posledica izazvanih preživljenim iskustvima. Njihova sposobnost da se bore s ovom traumom iz prošlosti će zavisiti od njihovih ličnih mogućnosti i od pomoći koja im bude bila dostupna.

124. Jasno je da se Z. odlično oporavila od bolesti depresije i uz podršku koju dobija od svoje nove porodice, očekuje se da će biti uspešna u školi i u budućnosti uopšte. C. se, usled toga što je veoma mlada i pretrpela je manju štetu usled događaja koji su je zadesili, uspešno integrisala u svoju novu porodicu i pohađa školu bez problema. U njihovom slučaju Sud smatra da nije moguće s izvesnošću donositi zaključke u pogledu budućih teškoća u vezi sa zapošljavanjem. Bez obzira na njihovu trenutnu pozitivnu prognozu, u razumnoj meri se može smatrati da će oni u budućnosti ispoljiti neke potrebe za stručnom pomoći kako bi mogli da se izbore s problemima koji se mogu pojaviti kako oni budu postajali stariji i pokušavali da se pomire sa svojim iskustvima iz detinjstva. Naknada za pokrivanje budućih troškova vezanih za psihijatrijsku pomoć će im pomoći da u tom procesu dobiju potrebnu pomoć.

125. A. je najozbiljnije oštećen od sve dece i pati od psihičke bolesti koja i dalje traje. Terapijsko lečenje i pomoć bi mu pomogla sada i biće mu potrebna i u budućnosti. Sud se uverio da se u ovom pogledu može osloniti na lekarski izveštaj, pošto je dr Haris-Hendriks prethodno pregledala A. i pred sobom imala dovoljno informacija koje bi išle u prilog njenom mišljenju. Budući da se nije integrisao ni u porodicu niti u obrazovni sistem, njegova prognoza za budućnost se opravdano može smatrati sumornom. U njegovom slučaju, može se tvrditi da će šteta koju je pretrpeo usled zlostavljanja najverovatnije uticati negativno na njegove izgleda da se u budućnosti zaposli. Naknada štete je primerena da izrazi ovaj gubitak.

126. B. pati od posttraumatičnog stresnog poremećaja i od anksioznog poremećaja, koji će na njega imati uticaj u budućosti. Psihijatrijsko lečenje mu je potrebno i sada i biće mu potrebno i u budućnosti. On pohađa školu u grupi za decu sa specijalnim potrebama. Takođe je verovatno, mada ne u onoj meri kao što je to slučaj kod A, da će i on imati problema u nalaženju i zadržavanju zaposlenja kasnije u životu. Naknada štete je primerena da to izrazi.

127. Imajući u vidu neizvesnost situacije u kojoj se podnosioci predstavke nalaze i vršeći procenu zasnovanu na načelu pravičnosti, Sud dodeljuje Z. iznos od GBP 8.000 na ime budućih zdravstvenih troškova; A. iznos od GBP 50.000 na ime budućih zdravstvenih troškova i GBP 50.000 na ime gubitka mogućnosti za zapošljavanje; GBP B. iznos od 50.000 na ime budućih zdravstvenih troškova i GBP 30.000 na ime gubitka mogućnosti za zapošljavanje; i C. iznos od GBP 4.000 na ime budućih zdravstvenih troškova.

B. Nematerijalna šteta

1. Podnosioci predstavke

128. Podnosioci predstavke su tražili nematerijalnu štetu zbog fizičke i psihijatrijske štete koju su pretrpeli. Z. je patila od ozbiljne bolesti depresije i ozbiljne neuhranjenosti, i predviđa se da će joj biti potrebna dugoročno psihijatrijsko lečenje, verovatno i u odraslom dobu. A. je patio od posttraumatskog stresnog poremećaja i pati od hroničnog nevezivanja. Postoje dokazi koji ukazuju da ga je otac udarao žaračem i da je pretrpeo seksualno zlostavljanje. Zadobio je trajne ožiljke i očekuje se da će mu biti potrebno dugoročno psihijatrijsko lečenje. B. takođe pati od posttraumatskog stresnog poremećaja, i postoje neki dokazi da su ga udarali žaračem i da je pretrpeo seksualno zlostavljanje. Pati od strašnih noćnih mora i budi se uz vrisak. Očekuje se da će mu biti potrebna dugoročno psihijatrijsko lečenje. C. nije toliko ozbiljno oštećena ali se očekuje da će joj biti potrebna izvesna psihijatrijska pomoć. Njena majka je zanemarivala njeno zdravstveno stanje i ona je usled toga počela da žmirka.

Prema proceni dr Blek, Z, A. i B. su pretrpeli psihijatrijska oštećenja koja se svrstavaju u gornju granicu veoma ozbiljnih oštećenja. Oni ispoljavaju „izražene probleme“ u svojoj sposobnosti da se bore sa životom i u njihovom odnosu s porodicom, prijateljima i svima onima s kojima dolaze u dodir. Prognoza za A. i B. je naročito loša i postoji velika verovatnoća da će u budućnosti biti ranjivi. C. je pretrpela oštećenja koja se svrstavaju u grupu „umereno ozbiljnih“. Iako u gore pomenutim oblastima ispoljava probleme, njena prognoza za budućnost je povoljnija.

Imajući u vidu nivoa naknada u takvim slučajevima pred domaćim sudovima, podnosioci predstavke su smatrali da bi razumna suma iznosila: za Z. GBP 35.000, za A. GBP 45.000, za B. GBP 40.000 i za C. GBP 25.000.

2. Država

129. Kao što je već gore navedeno, Država smatra da bi iznosi od GBP 20.000 za Z, GBP 40.000 za A, GBP 30.000 za B. i GBP 10.000 za C, podnosiocima predstavke pružili pravičnu naknadu i na ime materijalne i na ime nematerijalne štete.

3. Ocena Suda

130. U ovom slučaju deca su pretrpela veoma ozbiljno zlostavljanje i zanemarivanje tokom perioda od više od četiri godine. Usled toga Z, A. i B. su patili od psihičkih bolesti, a dečaci još uvek od njih pate. A. i B. su takođe pretrpeli fizičku povredu a C. je bila izložena nemaru u pogledu njenog stanja s okom. Zbog opisa uslova u kojima su živeli i traumatične posledice koje je to imalo na decu, Sud ne sumnja da je primerena značajna naknada koja bi se odrazila na njihov pretrpljeni bol i patnju.

131. Prilikom davanja ove ocene, Sud podseća da iznosi koji se primenjuju u slučajevima pred domaćim sudovima, jesu relevantni ali nisu od odlučujućeg

značaja. Sud ne smatra da je primereno niti poželjno da pokuša i da pravi razliku između dece u ovom kontekstu. Vršeci procenu zasnovanu na načelu pravičnosti, Sud dodeljuje svakom detetu iznos od GBP 32.000.

V. Sudski i ostali troškovi

132. Podnosioci predstavke su tražili GBP 52.781,28 uključujući i porez na dodatu vrednost (PDV) na ime sudskih i drugih troškova, u šta spada i naknada za prisustvovanje raspravama pred Komisijom i pred Sudom, naknada troškova za dr Haris-Hendriks i podneske o članu 41 Konvencije.

133. Država nije osporavala cenu po satu niti broj sati koje su naveli glavni pravni savetnici podnosilaca predstavke. Država jeste postavila pitanje učestvovanja glavnog advokata kao stručnjaka za pravne odredbe koje regulišu nemarno postupanje zajedno s glavnim advokatom koji je stručnjak za ljudska prava. Takođe, Država je dovela u pitanje učestvovanje AIRE Centra uz iskusne advokate, i primetila da je AIRE Centra takođe naplatio pun honorar za prisustvovanje raspravi u drugom jednom slučaju, *T. R. I. i K. M. V. v. the United Kingdom* [GC], br. 28945/95, ECHR 2001–V, koja je održana pred Sudom tog istog dana. Predložila je da su troškovi od GBP 43.000 razuman iznos ako se izuzmu ovi troškovi. Međutim, ako se ne utvrdi povreda članova 6 i 8 Konvencije, Država se protivi bilo kojim troškovima koji su nastali posle aprila 2000. godine kada je Država priznala kršenje članova 3 i 13 Konvencije. U tim okolnostima, razuman iznos bi bio GBP 36.000.

134. Sud podseća da su samo sudski i ostali troškovi za koje se ustanovi da su zapravo i s razlogom nastali i koji su razumni u pogledu svote, nadoknativi prema članu 41 Konvencije (vidi, između ostalih izvora, predmet *Nikolova v. Bulgaria* [GC], br. 31195&96, stav 79, ECHR 1999–II). Sud prihvata da se ovaj slučaj odnosi na važna i složena pitanja, i u pogledu činjenica koje je ustanovila Komisija, i u pogledu pravnih aspekata. Sud ne smatra da troškove koji su nastali posle aprila 2000. godine ne treba dopustiti kao takve, budući da je bilo nerešenih pitanja koje je trebalo utvrditi, uključujući i zahteve za naknadu materijalne i nematerijalne štete koja je proistekla iz povreda koje je Država priznala. Budući, međutim, da tužba koja je podneta prema članu 6, a koja je predstavljala veliki deo predstavke, nije pozitivno rešena, sudski i ostali troškovi koji su dopušteni bi trebalo da budu smanjeni. Sud je uzeo u obzir činjenicu da je tužba u skladu sa članom 6 donekle bila povezana s tužbom vezanom za neadekvatnost pravnih sredstava u skladu sa članom 13.

135. U svetlu svega ovoga, Sud dodeljuje ukupnu sumu od GBP 39.000 na ime sudskih i ostalih troškova uključujući i PDV.

G. Zatezna kamata

136. Prema informacijama koje su dostupne Sudu, zakonska važeća kamatna stopa koja se primenjuje u Ujedinjenom Kraljevstvu na dan usvajanja ove presude iznosi 7,5% na godišnjem nivou.

IZ GORE NAVEDENIH RAZLOGA, SUD

1. *Odlučuje* jednoglasno da je došlo do povrede člana 3 Konvencije.
2. *Odlučuje* jednoglasno da iz člana 8 Konvencije ne proizilaze odvojena pitanja.
3. *Odlučuje* s dvanaest glasova za i pet glasova protiv da nije došlo do povrede člana 6 Konvencije.
4. *Odlučuje* s petnaest glasova za i dva glasa protiv da je došlo do povrede člana 13 Konvencije.
5. *Odlučuje* jednoglasno
  - (a) da tužena Država ima da isplati podnosiocima predstavke u roku od tri meseca, sledeće iznose:
    - (i) GBP 8.000 (osam hiljada funti sterlinga) Z, GBP 100.000 (sto hiljada funti sterlinga) A, GBP 80.000 (osamdeset hiljada funti sterlinga) B. i GBP 4.000 (četiri hiljade funti sterlinga) C, na ime materijalne štete;
    - (ii) GBP 32.000 (trideset i dve hiljade funti sterlinga) svakom podnosiocu predstavke pojedinačno na ime nematerijalne štete;
    - (iii) GBP 39.000 (trideset i devet hiljada funti sterlinga) na ime sudskih i drugih troškova, uključujući i PDV;
  - (b) da treba da plati običnu kamatu po godišnjoj stopi od 7,5% po isteku gore pomenutog roka od tri meseca do isplate;
6. *Odbija* jednoglasno ostatak zahteva podnosilaca predstavke za pravično zadovoljenje.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku, i izrečeno na javnoj raspravi u Sudu u Strazburu 10. maja 2001. godine.

Lucijus Vildhaber
Predsednik

Pol Mahoni
Zamenik sekretara

U skladu sa članom 45 stav 2 Konvencije i pravilom 74, stav 2 Poslovnika Suda, sledeća izdvojena mišljenja su priložena kao dodatak ovoj presudi:

- (a) saglasno mišljenje sudije Lejdi Arden u vezi sa članom 6;
- (b) saglasno mišljenje sudije Lejdi Arden u vezi sa članom 41, kojem se pridružio gospodin Kovler;
- (v) delimično izdvojeno mišljenje gospodina Rozakisa kojem se pridružila gospođa Palm;
- (g) delimično izdvojeno mišljenje gospođe Tomasen kojem su se pridružili gospodin Kazadeval i gospodin Kovler.

L. W.
P. J. M.

SAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE LEJDI ARDEN U VEZI SA ČLANOM 6

Slažem se s time da se član 6 Konvencije može primeniti u ovom slučaju i da nije došlo do kršenja iz onih razloga koje je navela većina. Naročit značaj pridajem tome što je većina potvrdila čvrsto ustanovljeno načelo sudske prakse vezane za Konvenciju da član 6 ne garantuje bilo kakav sadržaj za građanska prava i obaveze (vidi stavove 87, 98, 100 i 101 presude). U ovom slučaju podnosioci predstavke nisu uspeli da dobiju bilo kakvo pravno zadovoljenje u skladu s domaćim zakonom zato što su domaći sudovi smatrali da oni nisu imali razloga za pokretanje sudskog postupka prema engleskom pravu (*X. v. Bedfordshire County Council* [1995] 2 Appeal Cases 633).

Polazeći od pogrešne pretpostavke kao pitanja domaćeg zakonodavstva da su imali neko opšte pravo da podnesu tužbu zbog nemarnog postupanja onda kada im je neka radnja tuženog nanela štetu a postojao je i dovoljan stepen bliskosti, podnosioci predstavke su pokušavali da dokažu da je odluka engleskih sudova pružala preširoki ili *blanco* imunitet. Slažem se sa zaključkom, u stavu 98 presude, da činjenice ovog slučaja ne idu u prilog ovom argumentu. Po mom mišljenju, kada sudovi u Engleskoj, postupajući inkrementalno u skladu pravosudnog zakonodavstva sistema običajnog prava (*common law*), smatraju da do tada nerazmatrana kategorija povrede, po zakonu, ne potpada pod deliktnu odgovornost po osnovu nemara, ne može se reći da oni daju „imunitet“, bilo da je on opšte ili ograničene prirode (vidi govor lorda Braun-Vilkinsona u predmetu *Barrett v. the London Borough of Enfield* [1993] 3 Weekly Law Reports 79, st. 65 presude u ovom predmetu). Ono što je odluka Gornjeg doma u ovom slučaju uradila jeste da utvrdi pravno pitanje postavljajući granicu materijalnog sadržaja domaćeg „građanskog prava“. U svakom slučaju, o toj odluci se potpuno i pažljivo promislilo. Ona se ne bi mogla smatrati proizvoljnom i primenjivala se samo u usko definisanim okolnostima (vidi stavove 98–99 presude).

Stav 98 presude se poziva na predmet *Fayed v. the United Kingdom* (presuda od 21. septembra 1994. godine, Series A No. 294–B). U tom predmetu Sud je razmatrao mogućnost da je možda došlo do povrede prava na pristup sudu ako bi, na primer, država mogla da iz jurisdikcije sudova izuzme čitav spektar građanskih tužbi ili da pruži imunitet u pogledu odgovornosti u građanskim tužbama velikim grupama ili kategorijama lica (*ibid.*, str. 49–50, st. 65). U isto vreme, međutim, Sud je takođe izjavio da tela zadužena za sprovođenje Konvencije ne bi mogla da stvore, putem tumačenja člana 6, materijalno građansko pravo koje nema pravnu osnovu u datoj državi. Pa ipak, to je upravo ono što podnosioci predstavke pozivaju Sud da učini u ovom slučaju. Kada se donese odluka o tome da pravo na koje podnosilac predstavke pokušava da se pozove, nema pravno utemeljenje u nacionalnom zakonodavstvu, više se ne postavlja pitanje da li je postojao takav ‘imunitet’ kojim bi se pozivali na načelo koje se pominje u predmetu *Fayed*.

U predmetu *Fayed* Sud nije rešavao pitanje da li je tužba za klevetu koju omogućava englesko pravo javnom službeniku bila takva da povlači primenu prava pristupa sudu prema članu 6 stav 1 ili pak, materijalnog prava na poštovanje privatnog života prema članu 8. Umesto toga, Sud je odlučio da „odlučuje na osnovu toga da je član 6 stav 1 [bio] primenljiv na činjenice tog slučaja“ (*ibid.*, str. 50–51, st. 67). Sud je objasnio da je to urađeno zbog olakšanja postupka jer bi ista glavna pitanja koja se odnose na legitimni cilj i srazmernost, proistekla iz člana 8, i zato što su argumenti obeju strana bili usmereni isključivo na član 6 stav 1. Rezultat je takav da taj predmet, stoga, ne predstavlja bilo kakav presedan u pogledu primene člana 6 stav 1 niti umanjuje načelo kojem, kao što sam već napomenula, pridajem poseban značaj, naime da član 6 ne garantuje bilo kakav određeni sadržaj za građanska prava i obaveze (vidi stavove 87, 98, 100 i 101 ove presude).

SAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE LEJDI ARDEN U VEZI SA ČLANOM 41, KOJEM SE PRIDRUŽIO SUDIJA KOVLER

Član 41 Konvencije omogućava Sudu da u odgovarajućim slučajevima „pruži pravično zadovoljenje oštećenoj strani“. Presudom Suda dodeljuju se dva iznosa svakom podnosiocu predstavke na ime pravičnog zadovoljenja: jedan iznos na ime materijalne štete i drugi iznos na ime nematerijalne štete. U pogledu materijalne štete, svakome od podnosilaca predstavke dodeljen je drugi iznos. Međutim, u pogledu nematerijalne štete, svakom od podnosilaca predstavke dodeljen je isti iznos. Stoga, što se tiče nematerijalne štete, slučajevi podnosilaca predstavke se nisu ocenjivali pojedinačno. Smatra se da su podnosioci predstavke svi pretrpeli istu patnju. Uz to, ne pravi se razlika između patnji bilo kojeg od podnosioca predstavke u poređenju s nekim drugim od podnosilaca predstavke, uprkos razlikama među slučajevima podnosilaca predstavke.

Slažem se s time da u pravično zadovoljenje koje Sud dodeljuje podnosiocima predstavke na ime povrede člana 13 treba da spada i iznos na ime nematerijalne štete uz iznose koji su dodeljeni na ime materijalne štete. Ne sumnjam da je takva naknada opravdana. Međutim, po mojem mišljenju, Sud ne bi trebalo da dodeljuje isti iznos svakom od podnosilaca predstavke već bi trebalo svakom podnosiocu predstavke pojedinačno da dodeli određeni iznos na ime odštete, koji bi odražavao stepen patnje koju je svaki podnosilac predstavke pretrpeo.

Kao što to stav 128 presude pokazuje, sami podnosioci predstavke su tražili različite iznose: GBP 35.000 za Z, GBP 45.000 za A, GBP 40.000 za B. i GBP 25.000 za C.

Svi podnosioci predstavke su bili izloženi patnji pre nego što su uzeti na staranje. Pošto su uzeti na staranje procenu njihovog stanja uradili su dečki psihijatri konsultanti: dr Blek 1993. godine i dr Haris-Hendriks 2000. godine. Dijagnoza A. ukazuje na to da je njegov slučaj najozbiljniji. On je 1993. godine dobio dijagnozu da pati od posttraumatskog stresnog poremećaja a 2000. godine dobio

je dijagnozu da pati od poremećaja ličnosti za šta je prognoza veoma nepovoljna. I 1993. i 2000. godine postojalo je mišljenje da B. pati od posttraumatskog stresnog poremećaja, kao i da ima teškoće sa socijalizacijom a uz to 2000. godine je konstatovan opšti anksiozni poremećaj, ali njegova prognoza za budućnost je bila neizvesna ali ne i nepovoljna. S druge strane, 1993. godine inicijalna dijagnoza za Z. da pati od teške bolesti depresije nije se potvrdila, iako se smatra da će možda patiti od anksioznosti a možda i od bolesti depresije kasnije u životu. Teškoće koje je C. imala su 2000. godine opisane kao umerene; smatralo se da je sklona anksioznosti i da će joj najverovatnije biti potrebna psihijatrijska pomoć u budućnosti, ali ona ne pati od bilo kakvog psihičkog poremećaja.

U ovim uslovima, ono što bih ja učinila jeste da se obavi pojedinačna procena iznosa koji treba dodeliti na ime nematerijalne štete svakom od podnosilaca predstavke. Razmotrivši dokaze po pitanju člana 41, smatram da bi odgovarajući iznos bio GBP 25.000 za Z, GBP 40.000 za A, GBP 35.000 za B. i GBP 15.000 za C.

DELIMIČNO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE ROZAKISA KOJEM SE PRIDRUŽILA SUDIJA PALM

Sa velikim žaljenjem konstatujem da se ne slažem s ocenom i zaključcima većine u Sudu da, u ovom slučaju, nije došlo do povrede člana 6 stav 1 Konvencije u pogledu dostupnosti suda podnosiocima predstavke. Razlozi koji su me naveli da se ne složim sa zaključcima većine su sledeći:

1. Većina se uverila da je postupak pred domaćim sudovima, koji je kulminirao odlukom Gornjeg doma, ispunio zahteve iz člana 6 stav 1 u pogledu prava podnosilaca predstavke na pristup sudu zarad utvrđivanja njihovih građanskih prava. Kao što je Sud primetio u stavu 101 presude, podnosioci predstavke ne mogu „da tvrde da im je uskraćeno bilo koje pravo na utvrđivanje osnovanosti njihove tužbe za zanemarivanje. Njihove tvrdnje su savesno i pravično ispitane u svetlu načela koje se primenjuje u domaćem zakonodavstvu u pogledu deliktne odgovornosti za nemar.“ Kao što se takođe navodi u stavu 95, „argumenti pred sudom su, dakle, bili usredsređeni na pravna pitanja, pre svega da li je lokalni nadležni organ imao dužnost brižljivog postupanja prema podnosiocima predstavke“. Teško je prihvatiti ovaj pristup. Tužbe podnosilaca predstavke pred nacionalnim sudovima nisu se, naravno, odnosile na ovo preliminarno pitanje. Njihova tužba se odnosila na to da je lokalni nadležni organ prilikom obavljanja svoje zakonske dužnosti brižljivog postupanja teško zanemario svoje obaveze i da im zbog štete koja im je naneta usled toga što nadležni organ nije na pravi način obavio svoju dužnost, pripada naknada štete. Oni su sudovima predstavili ovo svoje građansko pravo i s pravom su očekivali da će se sudovi njime baviti tako što će ispitati osnovanost tužbe putem akuzatorskog postupka koji bi im omogućio da dokažu istinitost svojih tvrdnji. Ako se može tvrditi da se, kao opšte pravilo, pitanje pristupa sudu utvrđuje na osnovu predmetne stvari zahteva pred nacionalnim sudovima, onda podnosioci predstavke nikada i nisu

imali pristup sudu: u svim fazama ispitivanja njihovog predmeta pred domaćim sudovima, domaći sudovi su se bavili samo ispitivanjem problema sudske nadležnosti u pogledu toga da li oni mogu da razmatraju osnovanost predmeta koji je pred njima, ograničivši se tako na preliminarno pitanje da li postoji pravilo kojim se podnosioci predstavke isključuju, što ih je sprečilo da ispitaju opravdanost pritužbe. Pravilo kojim se podnosioci predstavke isključuju koje je na kraju ustanovljeno, i to ne na osnovu zakonskih uslova ili određenih presedana koji su ih obavezivali, već na osnovu njihovog posebnog tumačenja zahteva engleskog prava u svetlu okolnosti predmeta koji je bio pred njima.

2. Naravno, jedno je prihvatiti to da nije bilo pristupa sudu – što većina, na žalost, očigledno nije prihvatila – a sasvim druga reći da je u okolnostima datog predmeta, odsustvo pristupa sudu opravdano zato što služi određenoj svrsi koja je srazmerna šteti koja je naneta pojedincu koji nije imao zaštitu koja mu se inače omogućava članom 6 Konvencije.

Sklon sam da se priklonim ovom drugom pristupu, koji je i većina zauzela, a da, međutim, pri tom nije napravljeno jasno razgraničenje između odsustva pristupa sudu i okolnosti koje opravdavaju njegovo srazmerno uskraćivanje. Međutim, nisam spreman da prihvatim da nas činjenice ovog predmeta mogu navesti na zaključak da su podnosioci predstavke ispravno i srazmerno bili lišeni pripadajućeg im prava iz razloga javnog interesa koji su odneli prevagu nad njihovim legitimnim očekivanjima da se ispita opravdanost njihove pritužbe.

Pre svega, činjenice ovog predmeta jasno govore da je pravo na podnošenje tužbe zbog nemara u obavljanju dužnosti jedno građansko pravo koje je ustanovljeno u domaćem zakonodavstvu, da su javni organi vlasti zaduženi za pružanje usluga brige i staranja priznali da su bili nemarni u svom ponašanju, i da je postojao neposredan odnos u skladu s kriterijumima utvrđenim domaćim zakonodavstvom. Uz to, način na koji su se pravosudni organi bavili ovim pitanjem pokazuje da ovaj predmet postavlja ozbiljna pitanja koja zahtevaju ozbiljno razmatranje: kao što su podnosioci predstavke istakli, sudija koji je izdao sudski nalog za starateljstvo nad decom je specijalno javnom pravobraniocu dao na uvid dokumentaciju vezanu za predmet kako bi on mogao da ispita i ako treba, podnese tužbu za nemarno postupanje; javni pravobranilac je smatrao da postoje dokazive tvrdnje za nemarno postupanje; Komisija za pravnu pomoć je dodelila pravnu pomoć kako bi se tužba dalje podnosila sve do Gorenjeg doma; i Apelacioni sud, koji je većinom odbacio tužbu, dao je mogućnost žalbe Gornjem domu, a uslov za to jeste da je tužba dokaziva u domaćem zakonodavstvu; predsednik Građanskog odeljenja Apelacionog suda je ustanovio da postoji dužnost brižljivog postupanja rekavši da bi sve suprotno tome bila „uvreda za zdrav razum“; i u prethodnim slučajevima, lokalni nadležni organi su rešavali tužbe zbog nemarnog postupanja na osnovu toga što su potencijalno odgovorni.

Tako da jedini razlog koji je doveo do toga da ovaj predmet bude skinut sa spiska predmeta jeste tumačenje koje su dali domaći sudovi a naročito Gornji dom, oslanjajući se na argument ekspeditivnosti i pitanja politike. Zapravo, primenivši treći uslov engleskog prava deliktne odgovornosti za nemar – a to je da li

je pravično, pravedno i razumno učiniti javne organe vlasti zadužene za pružanje usluga brige i staranja, odgovornim u okolnostima ovog predmeta, Gornji dom je zaključio da bi deliktna odgovornost javnih organa vlasti za činjenje ili nečinjenje u vršenju svojih dužnosti bila pogubna po izvršavanje njihovih obaveza. Stav koji je Gornji dom zauzeo po ovom pitanju je bio nov i jednak odbijanju da se nametne deliktna odgovornost za povrede u građanskim stvarima koja proističe iz dužnosti brižljivog postupanja lokalnih nadležnih organa za staranje o deci.

Nije zadatak Suda da se bavi ispitivanjem pitanja socijalne politike koje je navelo domaće sudove da treći uslov ispitaju na način na koji su to učinili. Ali jeste zadatak Suda da razmotri okolnosti u kojima su određene odluke donete i da proceni njihov značaj prilikom primene svog sopstvenog testa srazmernosti; i teško mi je da prihvatim, imajući u vidu značaj koji različiti pravosudni i drugi organi pridaju činjenicama slučaja kao i novina koju odluka Gornjeg doma predstavlja, da je stvaranje novog primera u sudskoj praksi koji zabranjuje ispitivanje opravdanosti predmeta, bilo srazmerno potrebi za odgovarajućom zaštitom pojedinca (i društva uopšte) od nebrige javnih organa vlasti prilikom obavljanja dužnosti.

Zatim nešto što je još važnije jeste to da je Sud utvrdio povredu člana 3 Konvencije na osnovu zaključka da je „zanemarivanje i zlostavljanje koje su četvoro podnosilaca predstavke pretrpeli dostiglo granicu nečovečnog i ponižavajućeg postupanja“ (vidi stav 74 presude). Ponavljam, teško mi je da prihvatim da ozbiljna pitanja od javnog značaja – kao što su ostalom sva pitanja koja se odnose na povredu člana 3 – nisu pod zaštitom nezavisnih i nepristrasnih sudova koji su uspostavljeni zakonom pruživši sve garancije potrebne prema članu 6 Konvencije. Većina, međutim, smatra drugačije budući da prihvata, čak i u okolnostima kada je došlo do povrede suštine člana 3, da države ugovornice „imaju određena diskreciona prava u pogledu načina na koji poštuju svoje obaveze prema Konvenciji...“ pod uslovom da postoji neko delotvorno pravno sredstvo za rešavanje pojedinačnih tužbi koje se tiču nečovečnog i ponižavajućeg postupanja. Stoga, oni su zaključili da je u ovoj situaciji, došlo do povrede člana 13 a ne člana 6.

Čini mi se da se ovaj predmet može smatrati *locus classicus* granica koje se Konvencijom daju državama ugovornicama da bi utvrdile modalitete pristupa domaćim sudovima. Naša sudska praksa stalno podvlači činjenicu da pravo na sud nije neograničeno – i s pravom je tako. Pa ipak Sud može slobodno da utvrdi u kojim slučajevima država ugovornica prekoračuje svoju slobodu izbora i postaje odgovorna prema članu 6; a jedan kriterijum koji Sudu može odmah da pomogne u razlučivanju između slučajeva kada država ugovornica zadržava svoje diskreciono pravo i slučajeva kada je država ugovornica obavezna da pruži pravosudne garancije onima koji potpadaju pod njenu jurisdikciju, jeste ozbiljnost tužbe podnete nacionalnim organima vlasti. Ako u pritužbu spada povreda osnovnih prava garantovanih Konvencijom – kao što su članovi 2 i 3 – smatram da je Sud dužan da zaključi da su države ugovornice obavezne da obezbede ne samo delotvoran pravni lek (kao što to nalaže član 13), već i pravosudni lek koji pokriva sve uslove iznete u članu 6.

3. Predmet *Osman v. the United Kingdom* (presuda od 28. oktobra 1998. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1998–VIII) je poslužio kao inspiracija za najveći deo ideja iznetih u prethodnom tekstu koje većina nije sledila prilikom donošenja ove presude. Osnovni razlog koji je većinu naveo da odstupi od ustanovljene sudske prakse objašnjen je u stavu 100 ove presude:

„...Sud smatra da je mišljenje u slučaju *Osman* zasnovano na razumevanju pravnih odredbi koje se tiču nemarnog izvršavanja obaveza... koje se mora razmotriti u svetlu razjašnjenja koja su kasnije dali domaći sudovi a posebno Gornji dom. Sud se uverio da pravne odredbe o nemarnom izvršavanju obaveza onako kako se dalje razvijao posle odluke u (gore navedenom) predmetu *Caparo Industries plc...* i kako je nedavno analiziran u predmetu *Barrett...* uključuje pravičan, pravedan i opravdan kriterijum kao suštinski elemenat dužnosti brižljivog postupanja i da pravne odredbe u pogledu tog elementa u ovom slučaju ne predstavljaju delovanje imuniteta. U datom slučaju, Sud zaključuje da nemogućnost podnosioca predstavke da podnesu tužbu protiv lokalnog nadležnog organa nije proistekla iz imuniteta već iz primenljivih načela koja upravljaju materijalnim pravom na pokretanje postupka u domaćem zakonodavstvu...“

Smatram da u slučaju *Osman* Sud nije mnogo vodio računa o ovom suptilnom pitanju koje je proisteklo iz ove presude u gore pomenutom stavu. U predmetu *Osman* Sud ni u jednom trenutku nije rekao da je sudska zabrana imunitet koji treba razgraničiti od primenljivih načela koji upravljaju materijalnim pravom na pokretanje postupka u domaćem zakonodavstvu. On je naprosto smatrao da „primena pravila o [isključivanju] na ovaj način bez daljeg ispitivanja postojanja suprotstavljenih razloga od javnog interesa samo služi da pruži blanco imunitet policiji za njihova dela i propuste tokom istrage i suzbijanja kriminala i postaje jedno neopravdano ograničenje prava podnosioca predstavke na utvrđivanje opravdanosti njegove ili njene tužbe protiv policije u opravdanim predmetima“ (vidi gore navedeni predmet *Osman*, str. 3170, st. 151 – dodat kurziv). Dalje je izrazio mišljenje da, u slučajevima kada je povreda koje je tužitelj pretrpeo najozbiljnije moguće prirode, ne može se automatski isključiti ispitivanje osnovanosti tužbe primenom pravila koje „se svodi na davanje imuniteta policiji“. Konačno, Sud je u predmetu *Osman* bio uglavnom zaokupljen činjenicom da podnosioci predstavke u jednom veoma ozbiljnom slučaju moguće ozbiljne povrede ljudskih prava nisu imali mogućnost da iznesu svoju pritužbu pred sudom; Sud se nije bavio time da li je razlog, usled kojeg je bilo nemoguće ispitati osnovanost slučaja, bio rezultat imuniteta koji je dat domaćim zakonom koji je delovao kao proceduralna zabrana koja ima to dejstvo. Sud je naprosto utvrdio da je ta nemogućnost dovela do davanja imuniteta. Pod ovim okolnostima kako možemo napraviti razgraničenje između predmeta *Osman* i ovog slučaja?

Zbog svih gore navedenih razloga smatram da je došlo do povrede člana 6 (pristup sudu) i da stoga smatram da član 13 ne predstavlja poseban razlog za povredu, budući da je član 6 u ovom slučaju *lex specialis*.

DELIMIČNO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE
TOMASEN KOJEM SU SE PRIDRUŽILI
I SUDIJE KAZADEVAL I KOVLER

Ne mogu da se složim s većinom da u ovom slučaju nije došlo do povrede člana 6 Konvencije.

Sud je jednoglasan u stavu da organi vlasti nisu zaštitili podnosiocima predstavke, malu decu, od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i većina primećuje da je podnosiocima predstavke uskraćeno „utvrđivanje njihovih tvrdnji da ih lokalni nadležni organ nije zaštitio od nečovečnog i ponižavajućeg postupanja i uskraćena im je mogućnost da dođu do izvršive nadokande štete koju su zbog toga pretrpeli“ (vidi stav 111 presude).

Uprkos teškoj nebrizi od strane nadležnih organa, što je omogućilo da zlostavljanje kojem su podnosioci predstavke bili izloženi, traje dugi niz godina i podnosiocima predstavke nanese fizičke i psihičke povrede koje predstavljaju povredu člana 3, podnosioci predstavke nisu mogli da pozovu na odgovornost te nadležne organe u postupku pred domaćim sudovima. Pozivajući se na faktore politike (na primer, teškoće u pripisivanju odgovornosti različitim [državnim] agencijama, osetljivost odluka, opasnost od toga da lokalni nadležni organ ne usvoji jedan oprezan i odbrambeni pristup u izvršavanju svojih obaveza, rizik od skupog i mučnog parničenja) domaći sudovi su odlučili da se lokalni nadležni organ ne može smatrati odgovornim zbog nemara u izvršavanju svojih zakonskih ovlašćenja zaštite dece. *De facto*, proglašen je imunitet za lokalni nadležni organ u pogledu tužbi zato što je postupao prilikom vršenja svojih zakonskih nadležnosti zaštite dece.

Po mojem mišljenju prava podnosioca predstavke prema članu 6 su na taj način prekršena budući da nisu imali pristup sudu kako bi se odlučivalo po njihovoj tužbi, koje je bila dokaziva u nacionalnom zakonodavstvu. Činjenice u ovom slučaju i način na koji je domaći zakon delovao veoma su slični onome i predmetu *Osman v. the United Kingdom* (presuda od 28. oktobra 1998. godine, *Reports of Judgments and Decisions 1998–VIII*) u kojem je tužba podnosioca predstavke protiv policije zbog nemare skinuta sa spiska predmeta iz razloga politike koji se odnose na to da postoji interes da se spreči da efikasnost rada policije bude podrivena parničanjem. U predmetu *Osman* Sud je smatrao da primena pravila kojim se izuzimaju koje sprečava da se policija pozove na odgovornost zbog nemara prilikom izvršavanja svojih funkcija istrage i sprečavanja kriminala, predstavlja nesrazmerno ograničavanje pristupa sudu podnosiocima predstavke. Razlozi zbog kojih se većina nije pridržavala odluke donete u predmetu *Osman* (vidi stav 100 predmeta) po mojem mišljenju, nisu uverljivi. Čini se da nije došlo do velikih ili značajnih promena pravnih odredbi o nemarnom postupanju budući da su strane Sudu predočile taj slučaj kao i sve relevantne stvari koje se odnose na sadržaj domaćeg zakonodavstva u predmetu *Osman*. Smatram da zaključak u skladu sa članom 6 u ovom slučaju mora biti isti.

Tačno je da, kao što je to primetila većina u stavu 95 presude, podnosioci predstavke nisu bili sprečeni ni na koji praktičan način da svoju tužbu iznesu pred domaće sudove. Predmet je stigao sve do Gornjeg doma a podnosiocima predstavke je dodeljena i pravna pomoć u tu svrhu. Nije došlo ni do pozivanja na neka proceduralna ograničenja. Međutim, pojam „pristupa sudu“ prema članu 6 ne garantuje podnosiocima predstavke samo da će oni moći svoju tužbu da podnesu sudu, već podrazumeva i pravo da se te tvrdnje ispitaju pred sudom na osnovu činjenica.

Slažem se s onim što je većina rekla u stavu 98 da član 6 sam po sebi ne garantuje bilo kakav određeni sadržaj u pogledu građanskih prava i obaveze u domaćem zakonodavstvu. Ali tamo gde postoji dokaziva tvrdnja prema domaćem obligacionom pravu koje se odnosi na delikte, kao što je ovde slučaj (vidi stav 98 presude), koja zahteva od podnosilaca predstavke da dobiju odluku od strane suda o deliktnoj odgovornosti onih koji su dopustili da zlostavljanje kojim su bili izloženi traje godinama, za to se, po mom mišljenju, ne može reći da određuje sadržaj domaćeg prava.

Primetio bih da se nadgledanje aktivnosti nacionalnih sudova od strane Suda prilikom definisanja pojmova „pristup“ i „odgovornost“ odigrava na širim osnovama. U predmetu *Fayed v. the United Kingdom* (presuda od 21. septembra 1994. godine, Series A No. 294–B, str. 49–59, st. 65), Sud je rekao:

„Zasigurno organi zaduženi za sprovođenje Konvencije ne mogu tumačenjem člana 6 stav 1 stvoriti materijalno građansko pravo koje nema osnov u datoj državi ugovornici. Međutim, ne bi bilo dosledno načelu vladavine prava u demokratskom društvu niti osnovnim načelima na kojima počiva član 6 stav 1 – a to je da građanske tužbe mogu podneti sudiji na odlučivanje – ako bi, na primer, država ugovornica mogla, bez kontrole ili ograničenja od strane organa koji su zaduženi za sprovođenje Konvencije, da iz nadležnosti sudova izmesti čitav spektar građanskih tužbi ili da pruži imunitet od građanske odgovornosti velikim grupama ili kategorijama lica...“

Da bi došli do svog zaključka da odluka Gornjeg doma ne predstavlja davanje imuniteta, većina u Sudu primećuje, u stavu 99, da su domaći sudovi smatrali da dužnost brižljivog postupanja može proisteći u slučajevima koji se odnose na deliktnu odgovornost lokalnih nadležnih organa u pogledu brige o deci koji su podneti posle tužbe podnosilaca predstavke. To međutim ne menja činjenicu da je imunitet dat nadležnim organima u slučaju podnosilaca predstavke. Očigledno je da se smatralo da imunitet koji je primenjen u slučaju podnosilaca predstavke nije više odgovarajući u kasnijim slučajevima jer su nacionalni sudovi između ostalih faktora, uzeli u obzir stav Suda u gore navedenom slučaju *Osman*.

Iako je Država tvrdila da ako bi se utvrdila povreda u ovom predmetu to bi podrilo postupak skidanja slučaja sa spiska predmeta koji se koristi da bi se izbeglo besmisleno procesuiranje neosnovanih tužbi, smatram da ovaj argument nije potkrepljen materijalom koji je iznet pred Sud. Domaći sudovi su nastavili da skidaju slučajeve sa spiska predmeta i pošto je Sud doneo presudu u slučaju

Osman. Zaključak o postojanju povrede u ovom slučaju bi značio samo to da tužba ovih podnosilaca predstavke, koja se odnosi na slučaj teškog zlostavljanja koje se kosi s osnovnim ljudskim pravom, nije trebalo da bude skinuta sa spiska predmeta na osnovu argumenata opšte politike. Ovaj Sud nije utvrdio bilo kakvo uskraćivanje pristupa sudu onda kada su sudije skinule predmet sa spiska predmeta u slučajevima kada nije bilo bliskosti niti predvidivosti (vidi, na primer, predmet *Powell v. the United Kingdom* (odl.), br. 45305/99, ECHR 2000–V i predmet *Bromiley v. United Kingdom* (odl.), br. 33747/96, od 23. novembra 1999. godine, neobjavljena).

Većina u Sudu smatra da podnosiocima predstavke nije pružen delotvoran pravni lek u pogledu kršenja člana 3 i zaključili su da je došlo do povrede člana 13 a ne člana 6.

Moj zaključak bi bio da je „pravni lek“ na koji su podnosioci predstavke imali pravo trebalo da bude pristup sudu kako bi mogli da dobiju obeštećenje. Ograničenja pristupa sudu kako bi se zaštitili interesi lokalnih nadležnih organa prilikom vršenja svojih nadležnosti zaštite dece može biti potrebno i opravdano u skladu sa članom 6. Međutim, rekao bih da se u ovom slučaju, u kojem postoji saglasnost da su deca podnosioci predstavke bila žrtve sistema koji ih nije zaštitio od ozbiljnog, dugoročnog zapostavljanja i zlostavljanja, davanje imuniteta lokalnom nadležnom organu iz razloga politike, ne može se smatrati prikladnim.

Zato smatram da je došlo do povrede člana 6.

Ja sam glasao za povredu člana 13 zato što se slažem s većinom da podnosioci predstavke, čija su prava prema članu 3 Konvencije bila povređena, nisu imali delotvorno pravno sredstvo pred nacionalnim organima vlasti.